

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra celoživotního vzdělávání a podpory studia

Šikana a rasová nesnášenlivost v kolektivech na SOU

Bakalářská práce

Autor: Ludmila Bořilová

Vedoucí práce: PhDr. Marie Hanušová

2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma:

Šikana a rasová nesnášenlivost v kolektivech na SOU

vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v seznamu použité literatury.

.....

(podpis autora)

V Pístech dne

Poděkování

Děkuji PhDr. Marii Hanušové za podnětné rady a připomínky, které mi poskytla během mé bakalářské práce.

ABSTRAKT:

Cílem bakalářské práce je prevence, rozpoznání, řešení a srovnání starých a nových přístupů na šikanu a rasové nesnášenlivosti z různých pohledů a výzkumu postojů, názorů a zkušeností studentů s touto problematikou na středním odborném učilišti Poděbrady. Chtěla bych prokázat kauzalitu mezi aktivitami škol, pokud jde o prevenci proti antisociálnímu chování žáků a projevům agresivity a dlouhodobým trendem snižujícího se počtu kriminálních činů páchaných mládeží v České republice.

Cílem je potvrdit nebo vyloučit hypotézu, že taková vazba existuje. Oslovení respondenti byli studenti třetích ročníků na tomto učilišti. Průzkumnými metodami byly rozhovor s učiteli praktického vyučování a učiteli teoretického vyučování, dotazník pro studenty a srovnávací analýza zkušeností se šikanou a její řešení.

Důležitým bodem v práci je nepochybně celkový program školy v boji proti šikanování, na tom by se měli podílet všichni pracovníci školy. V mé práci jsem průzkumnými metodami dospěla k určitým skutečnostem, některé jsou překvapující a některé se mi potvrdily.

Klíčová slova:

Šikana, rasová nesnášenlivost, agresor, oběť, prevence, škola, rodina, pedagogové, žáci, zkušenost, řešení.

Celkem stran:

Práce obsahuje 51 stran

ABSTRACT: BULLYING AND RACIAL INTOLERANCE IN COLLECTIVE TEAMS OF TRADE SCHOOLS

My baccalauréate work is focused on prevention, recognition, solving and comparison of old and new approach in bullying and racial intolerance from different views and search for opinion and experience of students of Trade School in Podebrady with this topic. I would like to prove the causality among the ctivities of schools when we speak about prevetion against antisocial manners and agresivityof pupils and long-term trend at lowering number of crimes committed by teenagers in the Czech Republic.

The focus is to confirm or to eliminate the hypothesis that this link exists. All of the respondets were the student of the third grade at this trade school. The methods used to solve this problem were different-controlled dialog between the teachers of practical subjets

and the teachers of theoretic subjects, a student questionnaire and komparative analisys of experience with bullying and its solution.

The most important in my work is the school curricullum focused on reduction of bullying and everybody should cooperate on this tough work. In my work I reached to the solution which is sometimes su

OBSAH

ÚVOD

1.	ŠIKANA	8
1.1.	Rasová nesnášenlivost	9
1.1.2.	Rodina – Tam to vše začíná	10
1.1.3.	Negativně může ovlivnit člověka disfunkční rodina	11
1.1.4.	Škola	11
1.1.5.	Škola jako rizikový činitel	12
1.1.6.	Vnější pohled a jeho význam	13
2.	ŠIKANOVÁNÍ, RASOVÁ NESNÁŠENLIVOST JAKO ZÁVISLOST	14
2.1.	Porucha vztahů ve skupině	15
2.2.	Odhalování pravdy	15
2.3.	Agresor neustále a vynalézavě lže	16
2.3.1.	Rodiče agresorů	17
2.3.2.	Obava rodičů	18
2.4.	Někdy chybují i pedagogové	18
2.5.	Proč dokáže člověk týrat druhého	19
2.5.1.	Agresor – sympatický manipulátor	20
3	PROFIL OBĚTI	22
3.1.	Stadia šikanování	22
4.	PREVENTIVNÍ STRATEGIE ŠKOLY PROTI PROJEVŮM AGRESIVITY	23
5.	VYMEZENÍ A ZPRACOVÁNÍ TÉMATU	25
6.	CÍL PRÁCE	25
6.1.	Formulace hypotéz	26
6.2.	Metody výzkumného šetření	26
7.	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	29

7.1.	Rozhovor s učiteli	41
7.2.	Kauzalita	42
8.	DISKUSE	43
8.1.	Shrnutí	45
9.	ZÁVĚR	46
10.	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48
11.	Přílohy	49

ÚVOD

Cílem bakalářské práce je rozpoznání šikany a rasové nesnášenlivosti, její prevence, její řešení nebo odstranění. Šikana se ve školním prostředí má tendenci skoro vždy projevit. Je tomu tak i na středních odborných školách. Je důležité, jak se pedagog zachová, pokud ji zjistí. Je důležité předvést, že odlišnost nikoho nepředurčuje k méněcennosti a k tomu, aby se k němu ostatní chovali nadřizeně. To jsou vlastně projevy jakéhokoli diskriminačního chování. Oběti šikany jsou vlastně ti studenti, kteří se něčím liší od ostatních např. svými vlastnostmi svým chováním apod. Studenti většinou mají tendenci z kolektivu vytlačovat a izolovat slabší jedince, nebo ty které jsou v něčem jiné. Již u malých dětí je nutné vypěstovat povědomí, že toto chování je nepřijatelné, nenormální a společnost ho netoleruje a trestá ty, kteří se tak chovají. Výraz šikana pochází z francouzského *la chicane*- pronásledování, týrání, obtěžování, sužování. Jde tedy o opakující se pronásledování, obtěžování a týrání jednotlivce jiným jednotlivcem nebo skupinou.

Dotýkáme se otázky příčiny šikany, dále kdo jsou protagonisté šikany. Za šikanu lze rovněž považovat opakované slovní útoky – posměšky, nadávky na adresu samotné oběti, její rodiny apod. Uvedené příklady bychom mohli nazvat šikanou *přímou*. Mezi dětmi, zejména mezi děvčaty, a ve velké míře i mezi dospělými pak ještě existuje šikana *nepřímá* (Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. Portál, Praha 1997, 2000). Tuto práci chci věnovat výzkumu a prevenci šikanování, ve Středním odborném učilišti Poděbrady. Domnívám se, že lze najít společně (samozřejmě i rozdílné) prvky u šikany a rasové diskriminace mezi spolužáky.

O šikaně se na pedagogických školách učí, je o ní vypracováno mnoho odborných publikací, o její prevenci, rozpoznání ve třídě, řešení již vzniklého konfliktu atd. Naopak o rasové diskriminaci se toho budoucí pedagogové ve školách (snad jen zatím) mnoho nedozví. Pokud ano, tak spíše povrchně, v obecné rovině. Chybí více odborných prací, které by odrážely nové tendence pohledu na věc v zahraničí. Proto se domnívám, že by bylo možné vycházet z poměrně podrobných studií o šikaně ve školách, vyhledat společné i rozdílné prvky s rasovou diskriminací a začlenit tak do vzdělávání budoucích pedagogů i informace a odborné rady pro praxi, jak se zachovat a co dělat v případě, že se ve třídě objeví náznaky rasové diskriminace.

Také je důležité, aby učitel uměl rozlišit mezi šikanou a rasovou diskriminací. Oběti šikany jsou totiž často právě děti jiné barvy pleti, jiné národnosti...Mají jiné zvyky, jinak se chovají, a právě proto jsou často terčem pro agresivní jedince. Ale rasové násilí nemusí být označeno jako šikana a naopak šikanovány mohou být i české bílé děti, které se odlišují například svými vlastnostmi, schopnostmi. Jde ale o dva velmi blízké jevy, kdy jeden může přerůst v druhý.

Děti většinou mají tendenci z kolektivu vytlačovat a izolovat slabší jedince, či ty, které jsou „v něčem jiné“. Někdy si, hlavně v nižším věku, nespojují své chování s chováním rasistickým, ale je pravděpodobné, že pokud by se tomu nechal volný průběh, jistě by se u

takových jedinců posílily sklony ke xenofobnímu až rasistickému chování a byla by snazší mobilizace těchto jedinců některými extrémistickými hnutími jako např. skinheads.

U dětí se musí vypěstovat povědomí, že toto chování je nepřípustné, nenormální a společnost ho netoleruje a trestá ty, kteří se tak chovají (Kolář, M.: Skutečná a „hrová“ podoba rasismu u šikanování. Sborník referátů ze semináře s tématem „Rasismus jako sociálně patologický jev“. Praha 1996).

1. ŠIKANA

Ve své práci se zabývám příčinami šikany a rasové nesnášenlivosti, jak těmto jevům zabránit a předcházet. Nejprve co to vlastně šikana je, přiblížit nejen osobnost agresora a oběti, ale i celé sociální skupiny, ve které se šikana vyskytuje, kdy se s ní můžeme setkat, za jakých podmínek vlastně vzniká a zejména tomu, co s ní dělat.

Pod pojmem šikanování rozumíme takové chování, kdy jedinec svým chováním buď verbálně, nebo fyzicky úmyslně a opakovaně ohrožuje jiného jedince s cílem jej zastrašit, ponížit nebo mu jinak ublížit. Šikana se nevztahuje pouze na školní zařízení, může začít mezi sourozenci, s rodiči, na vojně, ale i v zaměstnání (mobbing) nebo v domácnosti (domestic violence).

Vzhledem ke své profesi budu psát o šikaně a rasové nesnášenlivosti na školách a také v rodině. Jde o situaci, kdy dochází k tomu, že jeden nebo více žáků opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky za pomoci slovní či fyzické agrese. Jaké konkrétní jednání si lze pod tímto pojmem představit? Patří sem zejména:

- Fyzická agrese a používání zbraní – bití, hromadné bití, škrčení, pálení části těla, fackování, bodání špendlíky, apod.
- Slovní agrese a zastrašování zbraněmi – vyhrožování bitím, zabitím, zmrzačením a to jak přímo (verbálně), tak nepřímo (po telefonu, anonymní dopisy), nadávky (často rasisticky motivované), zesměšňování
- Krádeže, ničení a manipulace s věcmi – krádeže peněz, oblečení, svačín, poškozování učebnic, oděvu, znečištění věcí

- Násilné a manipulativní příkazy – nucení oběti opakovat ponižující slova, chovat se k agresorům určitým způsobem, nosit ponižující ceduli, pracovat pro agresora
- Zraňování izolací, oklikou a uměleckými výtvy – ignorace, pomluvy, nikdo neodpovídá oběti na pozdrav, rozšiřování motáků s nadávkami, vulgárními obrázky nebo básněmi

Takovýchto příkladů šikany bychom samozřejmě našli mnohem víc. Její projevy se liší na základě povahy (fantazie) agresora a dalších účastníků, okolí a zejména na stadiu, ve kterém se šikanování ocitlo.

1.1. RASOVÁ NESNÁŠENLIVOST

Druhým velkým problémem je **rasová nesnášenlivost**, kde se vzala, proč dochází k organizovanému ubližování menšiny? To jsou otázky, na které bych chtěla upozornit. Myslím si, že souvisí se šikanováním a mají k sobě dosti blízko. Také je zde agresor nebo více agresorů a jedna oběť nebo celá skupina obětí. Tato skupina má blízko k násilí. Liší se však propracovanější ideologií i tím, že rasismus jako hnutí má svoje vystopovatelné dějiny. V dnešní době si říkají hnutí „*skinhead*“. Toto hnutí, jež pochází z Anglie, kde bylo v šedesátých letech reakcí dělnické mládeže na kulturu hippies a na rostoucí přistěhovalectví, které ohrožovalo uplatnění mladých, málo kvalifikovaných lidí na trhu práce. Na evropský kontinent přichází hnutí v osmdesátých letech a po protikomunistických převratech zakořeňuje i ve střední Evropě, přefiltrováno vlivy německého neonacismu.

U nás se počet příslušníků skinheads odhaduje v současnosti na dva tisíce a policie usuzuje, že jádro tvoří jen čtvrtina tohoto počtu. Jejich činnosti jsou plánované. Mají propracovaný systém náboru nových členů, kteří jsou nejdříve zváni na koncerty skinheadských kapel, pozorování a testování. Mají vlastní kodex správného a nesprávného chování. Mají vlastní výcvikové příručky pro pouliční boj, pro chování při zadržení policií apod. Toto hnutí je zaměřeno většinou proti určitým etnickým menšinám.

Etnické menšiny mají jiné kulturní zvyklosti než většina, jiná náboženství, jiné hodnotové reference, jiný životní styl. Žijí skoro všude odděleny od většinové společnosti bariérami horšího společenského postavení, zvláštních čtvrtí nebo oblastí, profesemi s nízkou prestiží. Příslušníci menšiny mají pravidelně nižší vzdělání, nižší příjmy, horší bydlení, horší výživu, horší zdravotní stav, vyšší úmrtnost, jsou častěji nezaměstnaní, žijí průměrně kratší dobu a v neposlední řadě mají vyšší kriminalitu.

Etnické menšiny se od většinového etnika obvykle liší tmavší barvou pleti a některými dalšími tělesnými znaky. V mnoha zemích existují rasistická hnutí, jejichž cílem je vyhnání, v extrémním případě fyzická likvidace etnických menšin. Rasismus je v novodobých

společnostech vždy spojen s frustrovanými jedinci a skupinami, jež pro sebe nenacházejí uspokojivé společenské uplatnění. Rasismus v novodobých společnostech vždy zesiluje s nezaměstnaností, etnické menšiny jsou totiž jako první vytlačovány z trhu práce.

Romové jsou v naší zemi jedinou etnicky odlišnou skupinou, která vzbuzuje velmi polarizované postoje. Většinová společnost ji vnímá nepříznivě, málo ji zná a trpí vůči ní mnoha předsudky, k nimž patří i zaškatulkování Romů jako rozených kriminálních. Romové nejsou jednotnou etnickou menšinou, dělí se na klanová společenství podle toho, odkud do našeho státu přišli.

1.1.2.

Rodina – tam to vše začíná...

Člověka ovlivňují faktory vnější a vnitřní. Vnitřní faktory to jsou dědičné a vrozené vlastnosti, ale vnější faktory jsou prostředí a výchova. Ty první nelze ovlivnit s těmi se narodíme, ale ty vnější ovlivnit můžeme, i když také za určitých podmínek a v určitém věku. Prostředí působí nezáměrně a neustále, naproti tomu výchova působí záměrně a cílevědomě. Nejvíce nás ovlivňuje od narození rodina. Matka otec sourozenci nebo prarodiče. Je otázkou, jaká ta rodina je? Měla by poskytnout dítěti ochranu a pomoc, místo odpočinku, místo kde je bezpečí, kde si nemusí na nic hrát, kde nachází pomoc, naproti tomu by měla kontrolovat chování a dodržování společenských norem, učit dítě dobrým vztahům mezi členy rodiny vztahům mezigeneračním, předávat základní modely komunikace v malé skupině, ale neměla by se uzavírat do sebe naopak otevřít se, měla by být aktivní přijímat a filtrovat vlivy z venku. Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dalšími členy rodiny, je klíčovým činitelem osobnostního vývoje (Fojtíková, Z.: Nebezpečná epidemie. Cyklus o šikaně s dr. Kolářem. Rodina a škola

Vrozeným základem pevné vazby mezi osobami v rodině je tzv. *vazbové chování*, pozorovatelné i u zvířat. Kvalitní vazba se v interakci mezi dítětem a pečující osobou projevuje rytmickým sladěním dvojice, jež probíhá ve vlnách příklonu a odklonu pozornosti. Dobře fungující rodina později synchronizuje aktivitu svých členů způsobem, jenž bývá přirovnáván ke hře orchestru bez dirigenta. Pokud rodič nedokáže přiměřeně reagovat na dětskou potřebu bezpečí, dítě si o něm vytváří představu, kterou pak může zobecnit i na jiné lidi. Dítě si vytvoří „základní důvěru“ k dospělému, svou neuspokojenou potřebu vazby pak buď zdůrazňuje zesilováním emočních projevů, nebo ji naopak potlačuje a stylizuje se do úlohy nezávislého jedince. U jiných dětí se vyvine chaotická reakce na rodiče, v níž jsou patrné střídající se projevy potřeby blízkosti rodiče i jeho odmítání. Tento vzorec chování je příznačný pro děti zneužívané a týrané.

Studie delikventně jednajících mladistvých založené na jejich popisu *rodinného prostředí* ukazují rodinné prostředí přestupníků zákona jako chladné, s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou dětmi charakterizováni jako pasivní či odmítaví,

nezainteresovaní na potřebách dítěte. V takových rodinách je pravděpodobnější, že se u dítěte vyvine některý z výše zmíněných druhů nejisté vazby k rodiči, a tím pádem i ke světu dospělých. Častěji asi půjde o vazbu vyhybavou a dezorganizovanou. Zvláštní kategorii tvoří děti, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly.

1.1.3. Negativně může ovlivnit člověka disfunkční rodina:

- *Rodina nezralá* – závislá na rodičích, dominantní je zde babička nebo děda
- *Rodina ambiciozní* – dobře fungující, dobře se stará, ale klade na dítě vysoké nároky, dítě je hnáno na výkon a bojí se selhání
- *Rodina autoritativní* – jeden ze členů rodiny rozhoduje, vše jde podle něj, nikdo se mu nesmí protivit
- *Rodina protekcionistická* – vygradovaná ochrana rodiny, přehnaná ochrana, rodina chrání za každou cenu neuzná že dítě udělalo chybu, vždy dává vinu někomu jinému, útočí i proti učiteli nebo se dítěti podřizuje a poslouchají ho
- *Rodina workoholiků* – rodiče nemají čas na své dítě to je často samo doma nebo venku, je bezprizorní ale má dostatek finančních prostředků
- *Rodina sociálně slabá* – dítě strádá po všech stránkách
- *Rodina jednočlenná* – dítě vyrůstá v neúplné rodině
- *Rodina ovlivňovaná návykovými látkami* – jeden nebo více členů je závislý na alkoholu, drogách apod.
- *Rodina ovlivňovaná špatnými činy některého člena rodiny* – některý z rodičů je ve vazbě nebo je vyšetřován pro různé delikty

1.1.4. Škola

V některých rodinách slábne vliv na děti, a škola je viděna, jako jediné prostředí schopné garantovat optimální či dokonce vědecky promyšlené působení na dítě, jež je v souladu se zájmy společnosti. Míra učitelovy angažovanosti na žákově osudu ovšem může přesahovat míru rodičovského zájmu jen výjimečně a dítěti to nemusí být na prospěch ani v případech, kdy jeho rodina v něčem selhává. Od působení školy se dnes očekává víc, než je reálné. Na druhé straně škola stále méně ví, jak a k čemu má žáky připravovat. Vývoj vědy je tak

překotný, že s ním tvůrci vzdělávacích programů jednak těžko mohou držet krok, a navíc dnes mohou jen nesnadno předvídat, co bude tento vývoj vyžadovat od dětí, až budou dospělé. Je reálné, že dnešní děti budou v dospělosti tvrději konfrontovány se zhoršováním životního prostředí, s mizením nyní intenzivně využívaných zdrojů energie a surovin.

Na školu klade společnost ještě řadu dalších požadavků. Škola by měla děti nejen kvalifikovat pro budoucí práci, ale také je vychovávat k občanské angažovanosti, a to ve spolupráci s rodinou. Není však vždycky snadné skloubit zájmy společnosti, rodiny a školy. Rodiny někdy se školou spolupracovat nechtějí, mají-li jiné hodnotové preference než škola. Škola má přihlížet nejen k postojům rodičů, ale i k individuálním potřebám dítěte. Zároveň má vzdělávat děti ve třídách, jež mají třicet žáků. Dospívání dětí je zvláštním obdobím, které dnešní společnost bere do té míry vážně, že mluví o subkultuře dospívání, nicméně děti se ve škole připravují na dospělost a neměly by být oddělovány od světa dospělých, škola by měla být jednak chráněným prostředím, jednak otevřenou institucí, kam vnější svět má a může vstupovat. Trojice moderních vzdělávacích ideálů podle Walterové nazývané *rovnováha, spravedlnost a kompetentnost*.

1.1.5. Škola jako rizikový činitel

Každé dítě přechodem do školy ztrácí výlučné postavení, které do té doby mělo v rodině. Musí se přizpůsobovat novému prostředí, musí brzo vstávat v určitou dobu, musí respektovat klid a pořádek v hodinách a po nich využít přestávky pro svačinu nebo pro toaletu. Také se musí denně připravovat na další vyučování. Učitel je zprvu pro dítě nejvýznamnější osobou ve škole, postupně však nabývají na významu vztahy ke spolužákům a solidarita s nimi. Učitel se stává autoritou, která konkuruje autoritě rodičů a později také vrstevníků. Děti si velmi záhy začínají ve třídě vytvářet svou vlastní *subkulturu* vyznačující se zvláštním jazykem, zvyklostmi a rituály, na níž jsou učitelé v lepším případě více a v horším případě méně napojeni. Ve třídě vznikají i podskupiny, jež jsou k bližšímu kontaktu motivovány společnými zájmy, společnými činnostmi. Pravidelné a přirozené je dělení třídy na skupiny dívek a hochů. V některých případech mohou být tyto podskupinky zárodkem asociálních part, a to už u dětí na prvním stupni základní školy. Jejich vzniku napomáhá netečnost učitele nebo preferování některých dětí víc. Prostředků k tomu má učitel mnoho: známky, poznámky, hodnocení. Učitelův nezájem či agresivita mohou být také živnou půdou šikanování ve třídě. Není zcela výjimečné, že učitel svým chováním agresorům označí jedince, který je v nějakém ohledu nedostačivý a jehož se pak i děti cítí oprávněny beztrestně napadat. Vyšší riziko sociálního selhání mají děti, resp. podskupiny dětí špatně ve škole prospívající, s vyšším potenciálem agresivity, s vlastní subkulturou odpojenou od vlivu učitele a školy, resp. napojenou na potencionálně asociální vlivy např. na herny, na zdroje alkoholu a drog, na kriminální gangy atp. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mladé lidi vyrůstající v rodinách, jež dětem poskytují přiměřenou míru podpory a vedle toho jim přiměřeně vytyčují meze dovoleného chování. Pro mladého člověka není vždy *vrstevnická skupina* jen neproblémovým zázemím, tím spíše jím není pro mladé lidi vyrůstající bez rodičovského zájmu, bez jasných pravidel, ohrožené despotickým

trestáním rodičů apod. I pro dítě vychované funkční rodinou představuje každá vrstevnická skupina více nebo méně stresující nárok: obstát v očích vrstevníků jako někdo, kdo je v pořádku, kdo plně sdílí její hodnoty. U dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je pravděpodobné, že potřeba kladného přijetí vrstevnickou skupinou bude ještě silnější než u dětí s dobrým rodinným zázemím. Na tyto děti má vůdce party velký vliv a také ho využívá.

Delikventní party u nás skoro vždy vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často se rekrutují z mládeže bydlící na jednom sídlišti, resp. v jedné čtvrti, jak tomu je častěji v západních zemích. Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do učení, do školy, do práce), vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo, což je méně časté, se kontrole vymknou jen v době svého volna. Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách a záhy se jim na tento způsob života přestane dostávat prostředků. Začnou si je opatřovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních part patrně nejčastějším typem delikventní skupiny. Jiné party vede ke kriminalitě nuda. Motivem k asociálnímu chování je pravděpodobně snaha předvést se před kamarády jako *správnej tvrďák*, což předpokládá skupinovou atmosféru, kvůli níž před násilným aktem nikdo nedokáže couvnout, protože by se ve skupině blamoval svou slabostí.

Situace na našich učilištích rozhodně není idylická. Ani na jiných typech škol i ve školských zařízeních není výrazně lepší, někde je dokonce i horší. Brutální způsoby šikanování se jistě bolestivě dotknou každého a nikdo nebude mít problém s jejich označením. Potíž však je v tom, že nejsou vidět, protože se dějí v nepřítomnosti pedagoga. Větší naději pro rozpoznání, že není něco v pořádku, nám dávají nepřímé varovné signály, zahrnují do nich subtilnější částečně tolerované násilí a skryté volání oběti o pomoc. Již z uvedených příkladů bychom tyto neměli podceňovat a vždy bychom je měli prověřit. Velmi důležitým kritériem je, jak podezřelé chování prožívá žák, kterému je „legrácka“ určena. Zpravidla to není možné zjistit přímo, prostým dotáznáním toho kterého žáka. Nezřídká je potřebná odborná diagnostika, ale je nutné si najít čas alespoň na přátelský a povzbuzující rozhovor.

Pro rozpoznání šikanování je potřebné umět odlišit jiné typy agresí. Je to důležité pro první orientaci a především pro nápravu. Jestliže se například poperou dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce jejich srdce, nejde samozřejmě o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit. V tomto případě rovněž chybí další významný rys šikanování, jímž je samoučelnost převahy agresora nad obětí. Chlapec, který chce odstranit soka v lásce, by nepoužil agresí, kdyby konkurent „nelezl do zelí“ a dívka s ním nekoketovala. Souhrnně můžeme říci, že jiné běžné agrese ve školním prostředí jsou zaměřeny k dosažení nějakého cíle. Rozhodně není cílem agrese sama o sobě a lze předpokládat, že agresor by použil i jiný způsob, pokud by jím svého cíle dosáhl „ (KOLÁŘ, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. Portál, Praha 1997, 2000)“.

1.1.6. Vnější pohled a jeho význam

Vnější pohled na šikanování a rasovou nesnášenlivost nám slouží při zachycení alarmujících nebo nepřímo varujících signálů k rychlému orientačnímu posouzení situace. Na počátku se opřeme o nejnápadnější zřetelné projevy násilí a posoudíme, zda jsou přítomny významné znaky šikanování: záměrnost, opakování, nepoměr sil a samoučelnost agrese. Pro účinnou pomoc však tento vnější pohled nestačí. Vyšetření i náprava vyžadují znalosti vnitřního rozměru šikanování. Jestliže mu porozumíme, můžeme kromě jiného získat vnímavost k varujícím signálům, protože nám začnou zapadat do vzorce šikanování jako závislého chování i do obrazu vnitřních stadií onemocnění skupiny (Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Portál, Praha 1999). Naší schopnosti uvidět varující signály napomůže rovněž dobré zmapování situace vnějších projevů šikanování. V tomto smyslu nám poslouží přehled konkrétních typů agresí a manipulací, které jsou rozděleny do pěti skupin. Za nejpraktičtější považuji členění projevů šikany:

1. Přímé a nepřímé
2. Fyzické a verbální
3. Aktivní a pasivní

Kombinace těchto tří dimenzí vznikne osm druhů šikanování. Díky této citlivé klasifikaci lze dobře postihnout odlišnosti u různých typů šikanování, například mezi dívkami a mezi chlapci.

2. ŠIKANOVÁNÍ, RASOVÁ NESNÁŠENLIVOST JAKO ZÁVISLOST

Další rozměr šikanování a rasové nesnášenlivosti, důležitý pro praxi, je již vnějším pohledu nepřístupný. Jde o vzájemnou vazbu mezi agresorem a obětí. Terén tohoto nesvobodného, nesymetrického vztahu je určen převažující lidskou strategií: skrýt vlastní strach a zároveň využít strachu druhého. Tento princip diktuje rozdělení žáků ve většině skupin na „silné a slabé“, tedy na jedny, kteří reagují silně a svůj strach skryjí tím, že ho vyvolají v těch druhých. Jinak řečeno, předvedou své přednosti, jimiž zakryjí své slabosti. A na ty slabé, kteří jsou strachem tak ohromeni, že dokážou všechny slabosti, které chtěli zakrýt.

Od počáteční diferenciaci na „silné a slabé“ vzniká mezi těmito skupinami žáků oboustranná a překvapivě trvalá vazba. Navzájem se potřebují. Je-li vůdce, který vládne, ze školy vyloučen nebo odejde, potom je často „slabými“ okamžitě podbízivě alternován do jeho role jiný představitel „silných“. Při pokročilých stadiích šikanování se „běžné“ hraní a

experimentování se strachem zvrtné v závislost mezi agresorem a obětí. Agresorovi to přináší pocit nadřazenosti a absolutní moci, připadá si jako „king“. Z této pozice nadčlověka vychutnává strach oběti a tuto slast často nedokáže ani pojmenovat, nicméně ona ho čím dál víc ovládá. Je nutkán ke zdokonalování a stupňování utrpení oběti, stále více oběť potřebuje, je na ní závislý. Někdy se mu to vymkne z rukou a krajně brutální násilí se provalí.

Stupňování brutality agresora vede u oběti nezdědka k prolomení křehké obrany vůči tělesné a psychické bolesti. Zpravidla to v oběti rozpoutá sebezničující síly, které jdou na ruku mučitel. Následkem může být až extrémní forma závislosti identifikace s agresorem: oběť považuje agresora za kamaráda a obdivuje ho. Poslouchá ho na slovo a odezírá, co má dělat. Vztah agresora a jeho oběti je podobný obrazu dvou boxerů v ringu, kde jeden má výraznou převahu a ten slabší, kterému docházejí síly, se pokouší zaklesnout do agresivnějšího soka, obejmout ho, být mu co nejbližší, protože tak mu nehrozí, že jej agresor přímým úderem srazí k zemi. Pedagogové se nesmějí nechat zmást a přijmout vnější zdání, že si oběť za všechno může sama. To, že je někdo slabý, není žádná vina. Rozhodně nikdo nemá právo fyzicky ani psychicky týrat druhého člověka!

Porozumět šikanování jako závislosti jak je důležité pro vedení a interpretaci výsledků vyšetřování, vyplývá z toho mimo jiné kategorický požadavek, abychom nekonfrontovali oběť s agresorem. Musíme počítat s tím, že mezi nimi existuje nesvobodný vztah, jakýsi skrytý scénář spolupráce. Oběť se chová často bizarním a sebezničujícím způsobem. Může to vypadat, jako by byla s trýzniteli nejlepší kamarád, někdy za nimi běhá jako poslušný pejsek. Jejich příkazy vykonává jako loutka. To je věc, která řadu laiků i odborníků mate. Domnívají se, že když má člověk svobodnou vůli, nemůže ho nikdo donutit, aby dělal něco proti svému přesvědčení. Znam však mnoho případů, kdy byla oběť zlomena a agresori si s ní dělali, co chtěli. Bezmocnost oběti dokumentují případy z kriminalistického archivu. Problém závislosti musí být v centru zájmu rovněž při celkové léčbě skupiny a při individuální psychoterapii oběti nebo agresora.

2.1. Porucha vztahů ve skupině

Od Koláře (1996, 1997, 2000), posledním pohledem na tento fenomén je jeho pochopení jako celé skupiny. Šikanování není nikdy pouze záležitostí agresora a oběti. Neděje se ve vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké konkrétní skupiny. V tomto smyslu je šikanování vždy těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci. Vztahy při šikaně mají svoji vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Směřují od zárodečné podoby tzv. ostrakismu k nejvyššímu, pátému stupni systémového ničení pozitivních vztahů mezi členy skupiny. Kdo neporozumí mechanismu proměny zdravé skupiny v nemocnou, ten

nemůže šikanování léčit. Proto se dále pokusíme objasnit zákonitosti nákazy a vnitřního vývoje onemocnění skupiny „virem“ šikanování.

2.2. Odhalování pravdy

Cesta za odhalením pravdy o šikanování je labyrintem, který začíná u oběti. Ta nám však nedokáže zásadněji pomoci především proto, že se jí těžko mluví o tom, jak byla týrána, hrozí jí ztráta posledních zbytků sebeúcty a rozbití osobní integrity. Někdy může mít i zvnitřněný zákaz „bonzovat“, případně má indoktrinováno skupinové „pseudosvědomí“. Pokud prozradí agresora, prožívá pocity viny, výčitky a silnou úzkost, neboť přejímá agresorovo překroucené posouzení situace i sebe samé. Připomeňme si v této souvislosti identifikaci oběti s útočníkem. Uvedené překážky mohou působit v pokročilých stádiích šikanování společně a vzájemně se posilovat. V tomto smyslu lze lépe pochopit skutečnost, že oběti u soudu odvolávají své původní vynucené výpovědi, přestože jim hrozí stíhání pro trestný čin obvinění a křivé svědecké výpovědi a možnost potrestání odnětím svobody až na tři roky. Někdy se stane, že oběť v počátečních stádiích šikanování prozradí pachatele. Pedagog si bezprostředně podezřelého agresora zavolá a konfrontuje výpověď proti výpovědi. Agresor téměř vždy výpověď zásadně zpochybní nebo vyvrátí. Pedagog dále podle toho jedná. Například potrestá oba účastníky: agresora a oběť nějakým mírnějším opatřením a stejnou měrou. Oběť za své „bonzování“ krutě pyká. Šikanování potom pokračuje dál v bolestivější podobě a oběť už nikdy pomoc u pedagoga nevyhledá. Při pozdějším vyšetřování už agresory poslušně kryje. V pokročilých stádiích oběť své mučitele neprozradí. Někdy jsou lživá vysvětlení obětí brutálních forem okamžitě podezřelá, jejich bizarnost přímo bije do očí. Přesto na nich sveřepě a úporně trvají a velmi často je ani pod tíhou důkazů neodvolají.

2.3. Agresor neustále a vynalézavě lže

Agresoři, i ti usvědčení, šikanování popírají. Záměrně a promyšleně lžou a pod vlivem sebeklamu překrucují fakta. Jednou z nejběžnějších variant bývá to, že agresor promění role a celou situaci otočí tj., že pravdu obrátí naruby. Lhaní a překrucování pravdy při počátečních a mírných formách šikanování lze bez problémů překonat pomocí svědků a dodržováním doporučené strategie a taktiky vyšetřování. Pokud však agresory podporují ostatní členové skupiny, je mimořádně těžké jejich lži odhalit a nejednou i nemožné prokázat. Někteří iniciátoři pokročilých, tzv. dokonalých šikan mají z dřívějších neúspěšných šetření natrénovanou brilantní pohotovost k pružnému lhaní. Zásadní chybou ve strategii vyšetřování je přímé bezprostřední vyšetřování podezřelých agresoru a následující konfrontace s jejich oběťmi.

Síla organizovaného odporu bránícího prozradit, co se ve skupině děje, závisí na stupni vnitřního vývoje šikanování. Čím závažněji je skupina nemocná, tím je odhalení neformálního života skupiny obtížnější. Někdy je strach členů skupiny posílen možnou či faktickou agresí vnějšího gangu, jehož členem je některý z agresorů. Již v počátečních stádiích onemocnění skupiny šikanování je velmi neefektivní, když se pedagog ptá nahodilých žáků, co se stalo a jak to bylo. Jednou z největších chyb je, když učitel začne svoje podezření na šikanu vyšetřovat ve třídě a vyptává se jednotlivých žáků před ostatními spolužáky. V pokročilých stádiích onemocnění skupinového organismu, kdy skupina vůdců aktivně šikanuje a zbývající část žáků ji z různých důvodů podporuje a kraje, nemá zpravidla pedagog na odhalení pravdy žádnou šanci, a to ani u dětí staršího školního věku, natož u dospívající mládeže. U pokročilých šikan může mít chybné vyšetřování katastrofální důsledky. Pedagog může obětem neodborným vyšetřováním a laickým vyšetřováním nepravých svědků velmi vážně ublížit, a dokonce je ohrozit i na životě.

2.3.1. Rodiče agresorů

Další problémovou skupinou jsou rodiče, kteří neunesou pravdu, že jejich dítě šikanovalo slabší spolužáky, že jednalo jako nenormální člověk, jako tyran. Nepřijímají výsledky vyšetřování, odmítají jakékoliv objasnění a svoje dítě chrání všemi prostředky. Jestliže se podaří odhalit šikanování v počátečním stadiu, je to pro nápravu velká výhoda.

Poměrně často se však nepodaří vysvětlit rodičům agresorů, že odhalené „legrace“ jsou pro týranou oběť velkým utrpením. Násilí pod pojmem klukovina a sranda, rodiče odmítají vidět jako bolestivou agresi. Celou věc bagatelizují, snadno přejímají pohled svého dítěte a nejsou schopní se vcítit do postavení a prožívání oběti. V posledních letech se jejich argumentace rozšířila o úderná hesla úspěšných lidí, například když se někdo neumí bránit, tak si to zaslouží. I v přírodě přežívají silnější. Stává se potom, že škola musí udělat opatření bez dohody s rodiči. To je na škodu úspěšné nápravy. Při závažnějších formách šikanování je jednání ještě komplikovanější, citlivější a napjatější. Možné existenční ohrožení dítěte např. nucený odchod ze školy či dokonce zahájení trestního řízení vede některé rodiče ke krajním prostředkům obrany. Je neuvěřitelné, že mechanismus obrany dítěte (bagatelizace, svalování viny na oběť apod.), uvedený u počátečních stadií, funguje obdobně i u pokročilých šikan.

Postoje rodičů k odhalené pravdě jsou různorodé a dále diferencované. Menší, ale významná skupina rodičů se chová k dítěti tvrdě a značně agresivně. Nelze nevidět možné souvislosti mezi chováním rodičů a dítěte, například v rámci nápodoby apod. Jeden otec agresora domluvil setkání a navštívil se synem oběť a její rodiče. Syn se omluvil oběti a společně potom hledali řešení. Toto je ale světlá výjimka. Doporučuje se, alespoň na počátku, zorganizovat s rodiči setkání jednotlivě.

To dává pedagogovi větší manévrovací prostor, aby jim mohl pomoci konstruktivněji přijmout selhání jejich dítěte, což je nesmírně důležité pro další řešení problému. Na závěr musíme zdůraznit, že zásadní chybou je ustoupit nátlaku rodičů a uskutečnit hromadnou konfrontaci s obětí. Nepřístupné je to především z hlediska ohrožení jejího zdraví. Mimoto se oběť v drtivé většině případů nedokáže bránit a není schopna o konkrétních věcech vůbec mluvit.

2.3.2. Obava rodičů

Pomoc je někdy zkomplikována kategorickým požadavkem rodičů oběti, aby se nic nevyšetřovalo. Trvají na tom, aby agresori nebyli potrestáni a hlavně aby se vůbec nic nedozvědělo. Bojí se o zdraví a život svého dítěte. Chtějí pouze, aby dítě nenápadně a tajně odešlo ze školy. Tvrdí, že kdyby se agresori dozvěděli, že byli prozrazeni, najdou si jejich dítě kdekoli a zmrzačí ho nebo ho zabijí. To je argumentace, kterou je nutné brát velmi vážně. V nejzávažnějších případech se někdy stává, že rodiče zhroucené, fyzicky a psychicky zraněné dítě skryjí, přeruší jakýkoliv kontakt, nedovolí žádné školní vyšetřování. Jejich nedůvěra ke společnosti se vystupňuje a oni se na delší dobu izolují. Výjimečně někteří z těchto rodičů podají trestní oznámení na policii nebo k soudu. Škole nezbývá, než aby se pokusila o vyšetření bez orientační výpovědi svědka. Bez odborníka však většinou nemá šanci na úspěch.

Někteří rodiče a nejbližší příbuzní se sice přijdou poradit ještě v počátečních stádiích šikanování, ale odmítají cokoli podnikat, pouze přislíbí spolupráci, ovšem pak již nepřijdou a na vedení a pedagogy se neobráť. Nechají dítě trápit nebo ho až později, na konci roku převedou jinam. S ohledem na častý strach rodičů musíme upozornit na významnou věc: odborné vyšetřování se vyznačuje kromě jiného tím, že se speciálně zaměřuje na zajištění bezpečnosti oběti, což může mít radu podob. Zatím se nikdy nestalo, že by při dodržení správného postupu bylo oběti ublíženo, a to ani agresory, kteří vyhrožovali zabitím a zmrzačením. Určité riziko v některých případech však zůstává, přestože je vyvíjena maximální snaha oběť ochránit. Při nedomyšlených a náhodných zásazích bývá další vážné ublížení oběti téměř jisté. Jaké závažné chyby při jednání s rodiči obětí? Chybou je nerespektování strachu rodičů a nekvalifikované zasahování bez jejich svolení. Chybou je však i to, když se pouze respektují obavy rodičů. Rodičům oběti se vyhoví, oběť se nechá ze školy odejít, ale šikanování běží dál a roli oběti přebírá jiný žák. Jako jednu z možností vidíme přistoupit na prosbu rodičů a zajistit tajný a nenápadný odchod ohroženého žáka. Zástupce školy se pak spojí s odborníkem a ten šikanu vyšetří a provede společně s pedagogem terapii skupiny.

2.4. Někdy chybují i pedagogové

U pokročilých stadií destrukce sociálních vztahů, kdy dochází k prorůstání šikanování s oficiální strukturou skupiny, kdy např. úspěšnému vyšetřování nevědomky brání pedagog.

Iniciátorem šikanování bývá v těchto případech sociálně velmi zdatný a celkově sympatický jedinec. Dokáže s pedagogy velmi dobře spolupracovat, vychází jim vstříc a plní jejich požadavky. Pomáhá jim dosahovat jejich výukových záměrů a udržovat kázeň. Je považován za jednoho z nejlepších žáků či pracovníků a za dobrého člověka. Pedagogové si nedokážou ani představit možnost proměny tohoto dobrého žáka v krutého mafiánského bosse. Je to přirozená zákonitost našeho poznávání druhého člověka. Máme tendenci podléhat apriorním názorům na osobnost dítěte, které jsou poplatné našim očekáváním. Jestliže vnímáme žáka celkově příznivě, máme sklon hodnotit veškeré dílčí a jednotlivé vlastnosti kladně.

Šikanování ovšem není dílčí záležitostí nebo dílčím selháním, a v žádném případě není vnějšího a kázeňského chování. Skupinový mechanismus šikanování, tedy proměna hodného žáka v brutálního agresora, má skryté zákonitosti, které nejsou vnějšímu pohledu přístupné a vymykají se běžné logice. Z tohoto hlediska se vyskytují skutečně velmi úspěšní, avšak charakterově a duchovně zakrnělí žáci, z nichž se malá, ale významná skupinka věnuje šikanování jako svému hobby. Je tedy chybou, když se pedagog nechá oklamat bezvadným chováním a při vyšetřování předem vyloučí jako pachatele tzv. slušné a úspěšné žáky. Někdy je tato chyba korunována tím, že se pedagog s důvěrou na agresora obrátí a požádá ho o pomoc při hledání odpovědi a vyznat se v polopravdách a nepravdách. Pedagog se musí v rámci své odbornosti naučit vyhledávat projevy a signály, které souvisejí se skrytým životem skupiny. Základní cesta prevence a nápravy musí mít proto systémovou povahu. Terapie musí směřovat k léčbě celé skupiny a jejich bezprostředních vztahů k okolnímu světu.

Stává se, že mechanismus, který brání vyšetření šikany, přesáhne i hranice školy. Není výjimkou, že potlačení pravdy a svalení viny na oběť se účastní všechny, authority, které by měly ochraňovat spravedlnost ve škole: nadřízené orgány školy, školní inspektor, ministerský úředník, policista, psychiatr aj. Jak k něčemu takovému může šikanování užívat pro svou ochranu. Důležitou roli zde jistě může hrát kromě jiného i byrokratický postoj, bagatelizace a náš obecný sklon očeňovat oběti. Například uvedeme tento případ: rodiče oběti přijdou sdělit, že jejich dítě je šikanováno. Nemají žádné zlé úmysly, pouze prosí o pomoc. Jelikož ředitelé škol zpravidla nejsou na řešení šikany připraveni, cítí se ohrožení. Nereagují odborně, ale obranně. Často šikanu popřou a nezřídká výpověď oběti zlehčí nebo zpochybní. Jindy se pokusí poctivě, ale neodborně šikanu šetřit. Výsledek je žalostný. Většina rodičů se nechá zastrašit takovým jednáním.

V poslední době se však objevuje čím dál víc těch, kteří se nestáhnou a pokračují v obraně dítěte. Stěžují si na ředitele školy nejen nadřízenému orgánu, ale i ČŠI, MŠ apod. Úředníci poté, zkontrolují dokumentaci školy, a promluví si s ředitelem. Ten jim řekne, že šikana na škole není, a tím je věc vyřízena. Závěry šetření vyznívají proto téměř v neprospěch obětí a jejich rodičů. Rodiče většinou již nenechají své děti týrat a hledají novou školu podle toho, zda dokáže proti šikanování bojovat.

2.5. Proč dokáže člověk týrat druhého?

Je velice těžké na toto odpovědět, protože můžeme zjistit bolestnou pravdu, že v každém z nás je skrytá tvář. Je možné, že máme předpoklady šikanování v sobě? Renomovaní odborníci nezdědka zastávají názor, že agresori, kteří krutě šikanují své bližní, jsou agresivní psychopati. Oběti ale rovněž jsou často považovány za psychopaty, nikoliv však agresivní. Nicméně u šikanování vzhledem k četnosti agresorů bychom se museli domnívat, že do našich škol jsou pečlivě vybíráni pouze psychopati a většina normálních dětí má do školy vstup zakázán. V drtivé většině to nejsou nemocní psychopati, ale pouze mimořádně egoističtí a egocentričtí. Agrese a krutost, která je v nějaké míře v každém člověku, proto nemá větší zábrany k bujení a je plně k dispozici jejich charakteru (R. Godtela 1992).

V našich genech je zakódovaná náchyllost jak ke krutosti, tak i k soucitu. Zdá se, že lidé více žijí v sobě zlo a naproti tomu dobro zanedbávají. Je také velice zajímavé, že při setkání s agresory bylo vždy zarážející, že tito lidé neměli vědomé pocity viny, netrápili se skutečností, že někomu ublížili, a zasloužený trest vnímali jako křivdu. Těmto lidem chybí jakýkoliv náhled na nemorálnost jejich jednání. Zdrojem morální slepoty agresoru je jejich sobeckost a egocentričnost. Považují se za střed světa a z tohoto titulu si upravují mravní normy podle svých potřeb. Úcta k člověku je jim cizí a porozumět utrpení a bolesti bližního je nad jejich možnosti. Používají lidi jako věci, které lze využít, a jejich zúžený pohled skutečně vnímá šikanování jako zábavu a legraci. Svědomí se neozývá. Mravní mantinely agresoru jsou pružné, a proto si vždy nacházejí přijatelné vysvětlení pro své nemorální a často i zákon překračující chování. Netuší, že jsou vedeni nutkavou potřebou rozpouštět vlastní strach a vytvářet falešný pocit bezpečí. Stimuluje je touha po moci a uspokojení z utrpení druhého, ale i další motivy.

2.5.1. Agresor – sympatický manipulátor

Agresor dokáže být dokonalý herec s maskou sympaťáka a výborného manipulátora. Tato maska, která se vyskytuje nejčastěji, je zřejmě nejnebezpečnější, protože dokonale skrývá jeho hru. Takový člověk může být usměvavý, přívětivý, veselý a chvílemi dokáže být i pozorný k ostatním. Je hovorný a snadno navazuje kontakt. Proniká snadno do prostoru druhých a okamžitě si ho přisvojuje. Jeví se jako milý, vyrovnaný člověk, jemuž bychom se rádi podobali a jehož náklonnost by nás potěšila. Proces manipulace je do té míry nenápadný, že téměř zaniká mezi mnoha ostatními postoji, které jsou zpravidla zcela přijatelné nebo se tak přinejmenším jeví. Jak docílí agresor, že je druhým velmi sympatický? Přispívá k tomu několik faktorů. Sociologové, kteří studují tento problém, zjistili, že úplně neznámí lidé z nás dokážou vymámit souhlas za několik minut pouze proto, že se nám zdají sympatičtí.

Manipulátor později agresor nemůže existovat bez přítomnosti druhých lidí. Vždycky definuje sám sebe srovnáváním s druhými, ale do takového srovnání vnáší neblahý prvek pro lidi, s nimiž je v kontaktu: *despekt, znehodnocování*. Nerespektuje druhé. Potřeby, práva,

žádosti nebo odmítání ostatních lidí pro něj zhola nic neznamenají. Určitě takový člověk bude tvrdit pravý opak, pokud byste se snad odvážili o tom zmínit. Dokáže slovy dokonale přesvědčit ostatní, že je vskutku takový, jaký by se chtěl jevit. Tím, jak druhé znehodnocuje a navozuje u nich pocit viny, získává sám na hodnotě a zbavuje se zodpovědnosti. Sám se představuje, že je lepší než ostatní, a je o tom dokonce přesvědčen. Dává najevo jen to, co chce. Neodhaluje své cíle a zdá se, že je schopen se usmívat, i když se dostává do velmi kritické situace. Předstírá, že na něj nic nemůže udělat dojem ani ho zastrašit. Navenek se jeví jako osoba, která je dokonale pánem situace.

Agresor manipulátor se vskutku snaží dokonale ovládat fyzické projevy emocí. Nechce projevat své skutečné city, ať už jsou negativní (*hněv, závist, úzkost, rozpaky, stud, strach*), nebo pozitivní (*radost, nadšení, uspokojení*). Obličejem dokáže dokonale lhát a umí tak zastřít skutečnou náladu skutečný pocit. Takoví lidé nám bezesporu odčerpávají energii a někteří se proti tomu nedokážou bránit. Dlouhodobé soužití s takovým člověkem v nás častěji vyvolává pocity viny, agresivitu, úzkost, strach nebo smutek. Jak ubíhá čas, tíží nás tyto pocity víc a víc. Uzavírají cestu k úspěchu a osobnímu rozvoji. Omezují naši psychickou svobodu i svobodné jednání. Organické důsledky záporných emocí se objevují stále častěji: bolesti hlavy, migrény, zažívací potíže, pocit tíže v žaludku, svalové napětí, nechutenství, strach, rostoucí úzkost vyvolávající poruchy spánku. Oběť ztrácí náladu a chuť do života. Trvá-li taková situace delší dobu, přicházejí i nemoci. Nejčastější nemocí je *deprese*. Dokonce jsou známy případy totální destrukce, které ústí v *sebevraždu* „(NAZARE-AGA, I.: Nenechte sebou manipulovat. Portál Praha 1999)“.

Pro většinu obětí představují *agresoři – manipulátoři* nejvýznamnější zdroj stresů ve vztazích. *Stresory* mohou souviset s vnějšími faktory nebo s vnitřními faktory. Stres není jen pocit tlaku, nervozity, úzkosti nebo strachu.

Stres je *reakce organismu* na novou situaci. Organismus se snaží přizpůsobit. Když je však adaptace příliš obtížná, objeví se příznaky reakce organismu. Čím je stres intenzivnější, tím jsou psychologické a somatické reakce i změny chování významnější. Proces vždycky začíná vylučováním hormonů hypotalamu, hypofýzy a nadledvinek. Nadledvinky vylučují adrenalin a glukokortikoidy. Všechny tyto látky působí na srdeční činnost, dýchání, krevní tlak, svaly, játra, uvolňování glukózy a tuků, trávení atd. Všechno se tedy neodehrává jen v hlavě. Stres vyvolává skutečně fyziologickou reakci. Reakce je *nespecifická – nezávisí na povaze stresoru*.

Příznaky, jež vyvolá stresová situace, jsou u každého člověka jiné např.: *Psychologická rovina* - pociťujeme úzkost, depresi, nechť do jakékoli činnosti, únava, pokles sebevědomí, ztráta sebedůvěry, podrážděnost.

Somatická rovina – poruchy spánku, potíže s trávením, svalové napětí, kožní poruchy, gynekologické potíže, kardiovaskulární příznaky, bolesti v kloubech apod.

Agresoři jsou vlastně extrémní egocentricky zaměřeni jedinci, kteří nemají vybudované morální zábrany proti ubližování bližnímu. Netrápí se pocity viny nebo vědomím, že někomu

ublížili. Nemají pocit, že jejich jednáním nemorální a nenormální. Jsou zahleděni do sebe a snaží se své postavení v kolektivu upevnit za každou cenu. Jde o sobecké a do sebe zahleděné jedince. Skrývají vlastní strach a zároveň využívají strachu druhého. Ovládnutí oběti jim přináší pocit nadřazenosti a osobní moci.

Kde se to v nich bere? Může se to zdát absurdní, ale důvod spočívá v nelásce k sobě. Agresor je vnitřně nejistý, bojí se o své postavení v kolektivu, a protože si v skrytu duše připadá slabý, má nutkavou potřebu dokázat jinde, že tomu tak není. Agresorovy metody k získání moci jsou v podstatě dvě: vymývání mozku, kdy jsou oběti vystaveny neustálému a systematickému týrání. Druhou metodou je psychická manipulace, řídí manipulativně spolužáky k nesvobodným rozhodnutím, ke které používají nerovnoprávnou komunikaci. Tak se paralyzuje, svobodné myšlení ostatních a je upevňován souhlas s agresory. Agresori tak prosazují své normy jako normy celé skupiny. Jaké motivy má jedinec k tomu, aby začal šikanovat druhého? Jde zejména o upoutání pozornosti, kterou nedokáže získat jiným způsobem, zabíjení nudy, motiv žárlivosti, motiv prevence, motiv vykonat něco velkého.

3. PROFIL OBĚTI

Šikanováno může být v podstatě kterékoliv dítě. Téměř každá skupina si najde nějakou oběť a kritéria mohou být různá. Je vžitá představa, že oběť musí být nějakým způsobem defektní. Není to pravda, oběť bývá pouze slabá a nedokáže skrýt svůj strach před agresorem a dává najevo svou zranitelnost, což však agresora povzbudí a vede k přitvrzení situace. Samozřejmě je pravda, že nejčastějším terčem agresorů bývají oběti, které se nějakým způsobem odlišují od skupiny a to buď fyzicky, nebo psychicky. Některé skupiny žáků jsou náchylnější k výskytu šikany než jiné. Říkáme jim *rizikové skupiny*. V takové skupině je alespoň jeden žák se sklonek k týrání druhých. Většina žáků je zahleděná do sebe, hodnotí situaci vzhledem k osobnímu prospěchu. Pokusy o šikanování se většinou nedotýkají, nemají soucit s utrpením ostatních.

3.1 Stadia šikanování

Michal Kolář ve své knize *Bolest šikanování* uvádí pět stadií šikany:

První stadium – ke zdrodu šikany dochází ve skupině, kde se cíleně nepracuje na mezilidských vztazích. Oběť je v sociometrickém šetření na samém konci a zažívá mírné, převážně psychické formy násilí, kdy si z něj ostatní dělají legraci nebo se s ním (ní) nebaví, není oblíbený a uznávaný.

Druhé stadium – pokračuje ze dvou možných důvodů: jedním z nich je stoupající napětí ve třídě a potřeba si toto napětí „vybít na obětním beránkovi“ – neoblíbeném žáku. Dalším důvodem pokročení šikany do dalšího stadia je přítomnost více asociálních a agresivních jedinců ve třídě. Fyzická agrese a přitvrzování manipulace začíná zejména v náročných situacích, kdy ve skupině stoupne napětí a ostrakizovaní žáci začnou instinktivně sloužit jako ventil. V tomto stadiu se zostřuje psychické deptání, mohou být i mírnější formy fyzické agrese. Nezastaví-li se šikana na tomto stupni, přerůstá šikana do třetího stadia.

Třetí stadium – zde se vytváří tzv. *úderné jádro*, skupina agresorů, která začíná šikanovat systematicky. Toto je klíčový moment dalšího vývoje, buď se opozice projeví proti agresorům, nebo se zbytek třídy přidá k agresorům, případně zachovává neutralitu a předstírá, že jich se to netýká.

Čtvrté stadium – většina třídního kolektivu přijímá normy agresorů a jejich chování se stává samozřejmostí, s chováním agresorů se ztotožňuje celá třída. Autorita pedagogů ustupuje do pozadí, důležitější pro třídu jsou názory a chování agresorů.

Páté stadium – je již zcela totalitní, původně neutrální nebo, mírně nesouhlasící členové skupiny se přidávají k agresorům a účastní se trýznění slabších. Je to situace, kdy například celá třída je schopná kopat do spolužáka. Všichni zcela respektují normy šikany, nebo je přijmou za své. Šikana je onemocnění celé skupiny, protože se děje v jejím kontextu. Završením všech těchto stadií je pak prorůstání šikany do oficiálních struktur vedení školy – pedagogové předstírají, že nic nevidí, nebo nechtějí vidět.

4. PREVENTIVNÍ STRATEGIE ŠKOLY PROTI PROJEVŮM AGRESIVITY

Úloha školy v moderní historii nebyla nikdy pouze vzdělávat, ale důležitá vždy byla také výchova k dobrému společenskému chování. Pomoc žákům se zvládnutím učení a jejich vedení k dobrému chování je nejlepší cestou k omezení sociálně patologických jevů u žáků ve škole i mimo ni. Chris Kyriacou, přednášející pedagogickou psychologii na univerzitě v Yorku, uvádí hlavní rysy úspěšné celoškolské politiky dobrého chování:

- pedagogický sbor by se měl jasně shodnout v názorech na *standards chování* požadované od žáků, a to včetně postupů, které jsou v případě potřeby pro jejich dosažení uplatňovány,

- učitele se musí chovat jednotně a jako tým, v souladu s dohodnutými zásadami školní politiky a musí spolupracovat a vzájemně se podporovat ve smyslu co nejvhodnějšího přístupu k disciplinárním problémům,
- škola by měla uplatňovat systém pochval a odměn za dobrou práci.

V roce 1998 reagovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na nárůst sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a dlouhodobý růst kriminality mládeže vydáním dokumentu s názvem Minimální preventivní program pro školy a školská zařízení v oblasti zneužívání návykových látek „Škola bez drog“ (39). Minimální preventivní program obsahuje základní strategii prevence sociálně patologických jevů.

Základní a střední školy v České republice mají povinnost vypracovat vlastní Minimální preventivní program na příslušný rok, který stanoví krátkodobé cíle primární prevence, nebo delší časový horizont pro dlouhodobou preventivní strategii.

Minimální preventivní program vypracovává školní metodik prevence ve spolupráci s ostatními pedagogickými pracovníky a za podpory vedení školy. Dokument je součástí výchovně vzdělávacího programu školy a musí odrážet *specifika regionu a konkrétní školy*, vychází z aktuální situace ve škole. Po skončení školního roku škola vypracovává tzv. závěrečnou evaluační zprávu, která je obvykle součástí výroční zprávy školy.

Školským zákonem byla s účinností od 1. 1. 2005 zřízena Česká školní inspekce (40), správní úřad s celostátní působností, jehož činnost bezprostředně navazuje na činnost České školní inspekce v podobě dle zákona z roku 1990. Česká školní inspekce provádí mimo jiné systematickou inspekční činnost, zda české školy věnují otázce prevence sociálně patologických jevů odpovídající pozornost.

Například ve školním roce 2005/2006 byla inspekce provedena v celkem 81 základních školách (41). Podle zjištění úřadu se problematikou prevence sociálně patologických jevů zabývaly všechny školy a v 96,3% škol byl vypracován dokument „Preventivní strategie školy“. Analogická inspekční činnost byla provedena také ve 212 středních školách. Dokument „Preventivní strategie školy“ byl vypracován v celkem 97 % prověřovaných škol. Účinností prevence se systematicky zabývalo 88 % vzorku škol.

Vrcholným orgánem prevence kriminality v České republice je *Republikový výbor pro prevenci kriminality*, který byl zřízen v roce 1993. Výboru předsedá ministr vnitra. Republikový výbor disponuje státními prostředky na podporu komplexních preventivních programů na místní úrovni a rozhoduje o přidělení grantů na prevenci kriminality, resp. antisociálního chování. (42)

V ostatních zemích existuje mnoho modelů řešení prevence antisociálních jevů a kriminality. Výčet a popis těchto aktivit přesahuje možnosti této práce. Zde odkazují

například na publikaci „Mládež a delikvence“ autorů Oldřicha Matouška a Andrey Kroftové. Tato kniha se věnuje mimo jiné právě inspirativním zahraničním modelům prevence sociálně patologických jevů ve škole.

„ Srovnání se stavem preventivních aktivit ve vyspělých zemích ukazuje, že soustavná prevence kriminality mládeže je u nás teprve v počátcích.... Naší nevýhodou je také nepatrný počet občanských iniciativ, jež by se měly v preventivních aktivitách angažovat i vysoká neochota našich spoluobčanů takové skupiny vytvářet,“ domnívají se autoři uvedené publikace (43).

Blízký je mi názor Davida Hawkinse: ***co bude škole platný Minimální preventivní program, pokud v ní nebude učit přísný, ale současně i laskavý učitel, kterému žák může důvěřovat a který žáka povede k odpovědnosti za své vlastní činy.***

5. VYMEZENÍ A ZPRACOVÁNÍ TÉMATU

Při přípravě pokladů pro bakalářskou práci jsem využila metodiku dotazníku, kde jsem oslovila žáky třetích ročníků na naší škole v Poděbradech a rozhovor s učiteli praktických a odborných předmětů.

Cílem mé práce je prevence, rozpoznání a řešení již vzniklé šikany nebo rasové nesnášenlivosti. Dále jak k tomuto problému přistupují samotní žáci, zda se setkali se šikanou osobně, jako přihlížející, nebo jako oběť. Důležitým bodem je také přístup pedagogů, rodičů a dalších zainteresovaných osob.

Kdy přesně odhadnout, kde je ta hranice mezi škádlením poštučováním a již počátek šikany? S dalšími důležitými otázkami se kterými se zabývám ve své práci, jsou například: kde se bere taková bezohlednost, agresivita, lhostejnost a další negativní vlastnosti u člověka? Co a proč vede jedince nebo skupinu k takovému chování a jednání? Je spousta otázek, ale známe na ně odpovědi? Dnešní práce pedagoga není vůbec jednoduchá, každý den se potýkáme s různými projevy náladovosti, snad mírnější agresivitou, nevhodným chováním a vyjadřováním od žáků a stále je těžší to řešit.

V roce 1996 bylo dětmi spácháno téměř 35 000 trestných činů. O deset let později v roce 2006 je ve stejné kategorii registrováno pouze necelých 11 000 trestných činů. Absolutně jde stále o vysoké číslo, ale v relativním srovnání se jedná o **neuvěřitelný pokles**. Za deset let se tedy snížil počet trestných činů spáchaných dětmi na jednu třetinu!

6. CÍL PRÁCE

Hlavním cílem mé práce je rozpoznání šikany a rasové nesnášenlivosti, její prevence, její řešení nebo odstranění. Dotýkám se příčiny šikany, a kdo jsou protagonisté šikany a rasové nesnášenlivosti. O šikaně se na pedagogických školách učí, je o ní vypracováno mnoho odborných publikací, o její prevenci, rozpoznání ve třídě, řešení již vzniklého konfliktu, ale naopak o rasové diskriminaci se toho budoucí pedagogové ve školách mnoho nedozví. Domnívám se, že lze najít společné prvky u šikany a rasové diskriminace mezi spolužáky. Oběti šikany jsou totiž často právě děti jiné barvy pleti, jiné národnosti. Mají jiné zvyky, jinak se chovají, a právě proto jsou často terčem pro agresivní jedince. Ale rasové násilí nemusí být označeno jako šikana a naopak šikanováni mohou být i české bílé děti, které se odlišují například svými vlastnostmi, schopnostmi. Jde ale o velmi blízké jevy, kdy jeden může přerůst v druhý. Toto vše je náplní mé práce a k potvrzení nebo vyvrácení hypotézy jsem použila metodiku **dotazníku a rozhovoru**.

Dotázala jsem se žáků na našem středním odborném učilišti ve věkovém rozpětí 17-18let, počet žáků byl 120 ze čtyř tříd třetích ročníků.

Další metodou byl rozhovor s učiteli praktického a teoretického vyučování. Celkově jsem došla k docela pozitivnímu zjištění.

Při studiu odborných textů jsem se setkala s tvrzením ředitele jisté základní školy, že významná část pedagogů je přesvědčena o tom, že *povinná školní docházka nahrává antisociálnímu chování žáků*, protože žáka základní školy nelze z vyučování vyloučit. „*Ředitelům (základní školy – pozn. autora) by v této situaci pomohlo, kdyby zákon umožnil vyloučit dítě ze školy.*“

Bakalářskou prací student vysoké školy prokazuje zvládnutí odborných znalostí předepsaných studijním programem a svoji schopnost použít tyto znalosti při řešení konkrétního zadaného problému. V tomto smyslu je cílem mé práce a ambicí předložit zajímavé výsledky výzkumné práce.

6.1. Formulace hypotéz

- a) Předpokládám, že se na Středním odborném učilišti v Poděbradech šikana nevyskytuje.
- b) Předpokládám, že se na Středním odborném učilišti v Poděbradech rasová nesnášenlivost nevyskytuje.
- c) Předpokládám, že četnost agresorů je zastoupena více chlapci než dívkami.

- téměř každý týden

- asi jednou do měsíce

11. Kde se to děje? Ve třídě – na chodbě – v šatně – na WC – v jídelně – družině – cestou do školy nebo ze školy – v tělocvičně – na hřišti - Pokud jinde – tak kde?

12. Řekl/a jsi o tom někomu?	Ano	Ne
13. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a?	Ano	Ne
14. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?	Ano	Ne
15. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?	Ano	Ne
16. Řekl/a jsi o tom, že ti někdo ubližuje, rodičům?	Ano	Ne

17. Kdo si myslíš, že by ti nejvíce mohl pomoci? Kamarád učitel

18. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

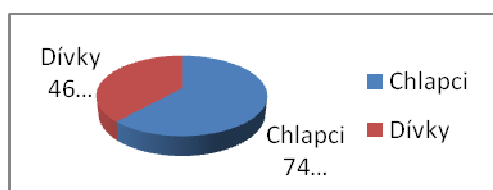
19. Jak si myslíš, že by měl být potrestán ten kdo ti ubližuje?

20. Ten kdo ti ublížil nebo ubližuje je mužského nebo ženského pohlaví? Ženského pohlaví
Mužského pohlaví

7. VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Celkový počet oslovených žáků bylo 120 ze čtyř tříd třetích ročníků v rozmezí 17ti a 18ti let

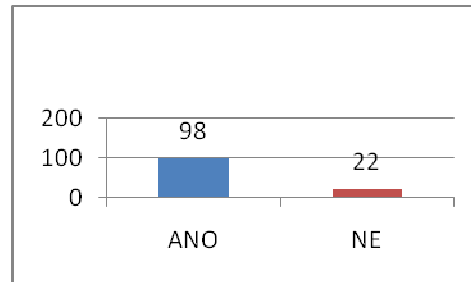
Dívky	46 - 38,3%
Chlapci	74 - 61,7%

1. Jsi rád/a v této třídě?

ANO	98-82%
NE	22-18%

Graf č. 1

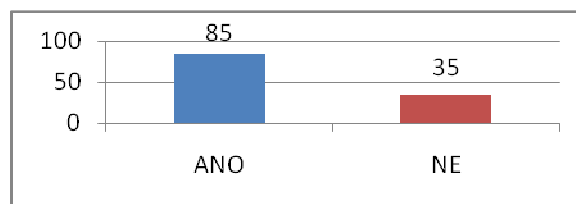

Hypotéza č.1 - Z grafu je patrné kolik žáků z celkového počtu je nespokojeno ve třídě, 18%. Z mého hlediska je to velice vysoké procento, můj předpoklad byl o hodně nižší, toto zjištění signalizuje nesoulad ve třídách a nespokojenost u některých žáků, ale šetřením je více žáků spokojeno ve třídě 82%.

2. Máš ve třídě dobré kamarády?

ANO	85-70,8%
NE	35-29,2%

Graf č. 2

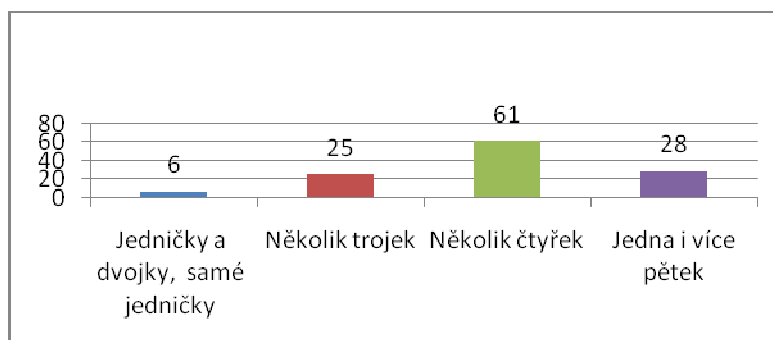

Hypotéza č. 2 Šetřením se ukázalo, že někteří žáci navazují kontakt velice špatně, a více se uzavírají do sebe.

Žáci se ve větším počtu svěří kamarádovi, ale je zde dosti alarmující číslo pro ty, kteří dobrého kamaráda nemají. Proč nemají?

3. Jaké bylo tvoje poslední vysvědčení?

Graf č. 3

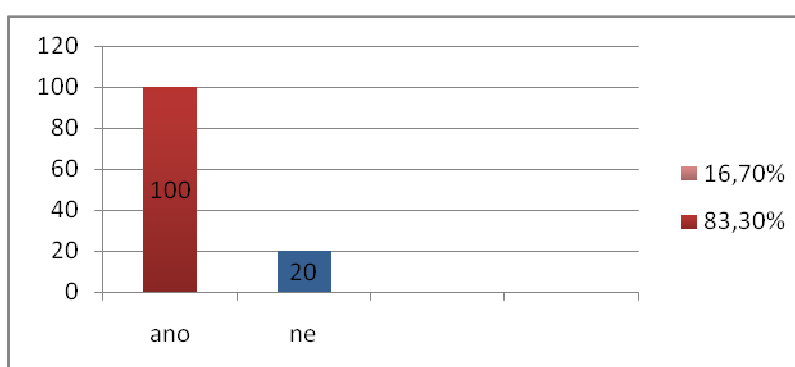

Jedničky a dvojky, samé jedničky	6	=	5%
Několik trojek	25	=	20,8%
Několik čtyřek	61	=	50,8%
Jedna i více pětěk	28	=	23,4%

Hypotéza č.3 - Šetřením vyšly horší výsledky u žáků. Moje předpoklady byly výrazně pozitivnější, ale nepotvrdily se mi, velmi mnoho žáků má dosti špatné výsledky s dostatečnou známkou 50,8% a nedostatečnou známkou 23,4%, můžeme tedy předpokládat, že horší prospěch je jeden z faktorů přítomnosti šikany a rasové diskriminace. Tito žáci mohou být agresivnější, chtějí v něčem být první, možná to, že jsou agresivní zlí, imponují ostatním ve třídě nebo v partě.

4. Patříš ve vaší třídě do nějaké party?

Graf č. 4

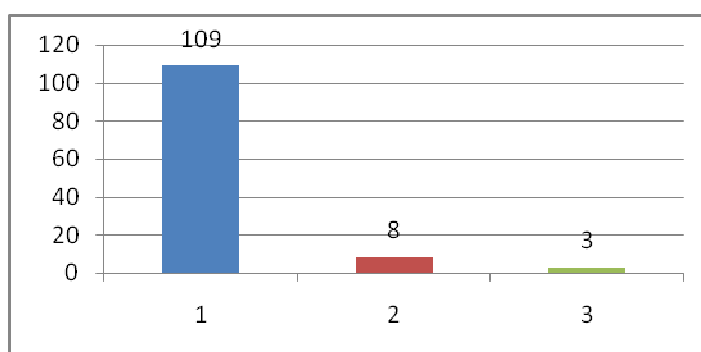
Hypotéza č. 4 - Z grafu je pouze 16,7% žáků, kteří nepatří do žádné party. Zde se mi potvrdily mé předpoklady, že více žáků je součástí nějaké party, a věří víc kamarádům.

ANO	100-83,3%
-----	-----------

NE	20-16,7%
----	----------

5. Jakou známku jsi dostal/a na vysvědčení z chování?

Graf č. 5

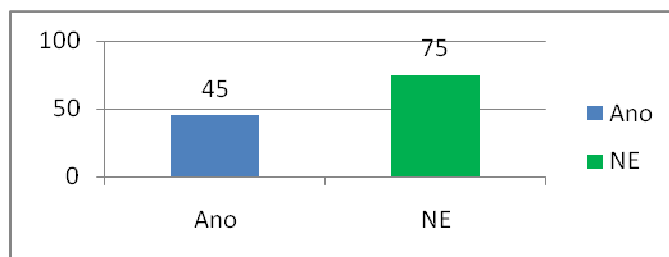
1	109-90,8%
2	8-6,7%
3	3-2,5%

Hypotéza č. 5 - Šetřením se ukázalo, že dnes již není ojedinělá snižená známka s chování na stupeň dva, ale také se ukázalo, že je i horší, zde se naskýtá opět otázka, jsou žáci s horším prospěchem potencionální agresori?

Statisticky se mi potvrdilo, že problematičtí jsou spíše žáci s horším prospěchem, ale samozřejmě není výjimkou ani opak, žáci mají horší chování, nemají respekt zdá se, že se ničeho nebojí. A někteří žáci s tímto negativním chováním jsou z rodin velmi bohatých.

6. Byl/a jsi svědkem toho, že je ubližováno tvému spolužákovi jiným spolužákem?

Graf č. 6

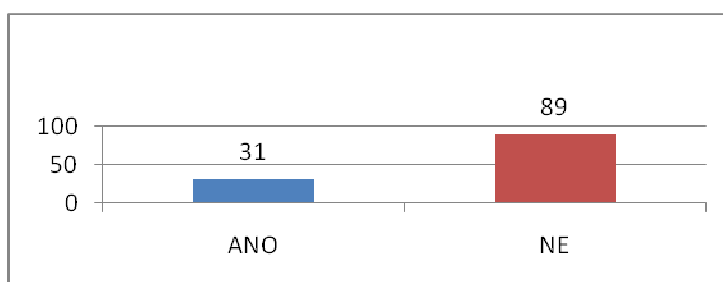
ANO	75-62,5%
NE	45-37,5%

Hypotéza č. 6 - Tyto odpovědi jsou velmi zneklidňující, více jak polovina žáků byla svědkem ubližování spolužáka, ale my pedagogové se dozvídáme velmi málo, žáci se nám nesvěřují, pokud jim někdo ubližuje a ti co to dělají, umí velmi dobře zastírat své negativní chování a oběti vyhrožovat pokud něco prozradí. Je to velmi vysoké číslo, a potvrdila se hypotéza a), že na naší škole šikana je.

7. Ublížel nebo ubližuje někdo ze třídy tobě?

ANO	31-25,8%
NE	89-74,2%

Graf č. 7

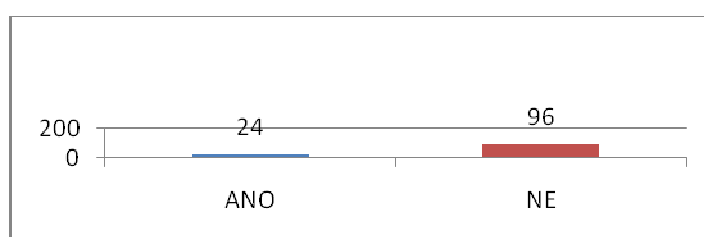
Hypotéza č. 7 - Je alarmující, že jedna čtvrtina se cítí nebo cítila ohrožena od potencionálních agresorů, jak je možné, že se nikdo nesvěří pedagogovi, nebo rodičům

Šetřením se potvrdila hypotéza a) šikana na naší škole je.

8. Ublížíje ti někdo, protože máš jinou barvu pleti, nebo jsi příslušníkem jiné národnosti?

ANO	24-20%
NE	96-80%

Graf č. 8

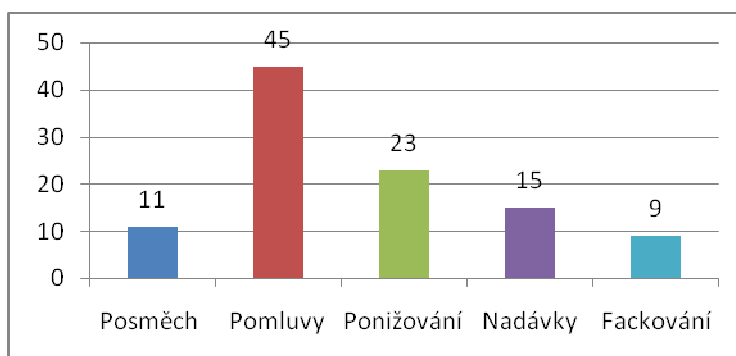
Hypotéza č. 8 - Šetřením vyplývá dosti vysoké číslo vzhledem k počtu respondentů. Domnívala jsem se, že rasová nesnášenlivost se na našem učilišti vůbec nevyskytuje, výsledek ukazuje na velký problém a potvrzuje hypotézu b)

9.

Jak ti ubližují?

Posměch	11 – 10,7%
Pomluvy	45 – 43,7%
Ponižování	23 – 22,3%
Nadávky	15 – 14,6%
Fackování	9 – 8,7%

Graf č. 9

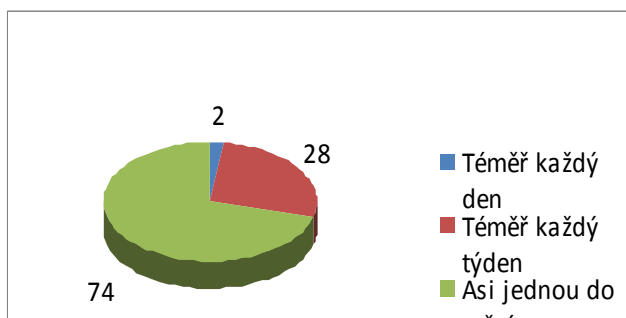
Hypotéza č.9 - Podle výsledků vidíme, že nejvíce frekventované jsou pomluvy, ponižování a nadávky. Proč tomu tak je, že se dokážou žáci tak nevhodně vyjadřovat a škodit si navzájem

pomluvkami? Jsou vulgární, ale ne jenom chlapani, ale naopak i děvčata mají dosti vyhraněný slovník nevhodných výrazů, toto mi potvrdila vlastní zkušenost mezi svými žáky.

10.

Jak často ti bylo ubližováno?

Graf č. 10

Téměř každý den	2-1,9%		
Téměř každý týden	28-26,9%		
Asi jednou za měsíc	74-71,2%		
Neodpovědělo	16-13,3%		

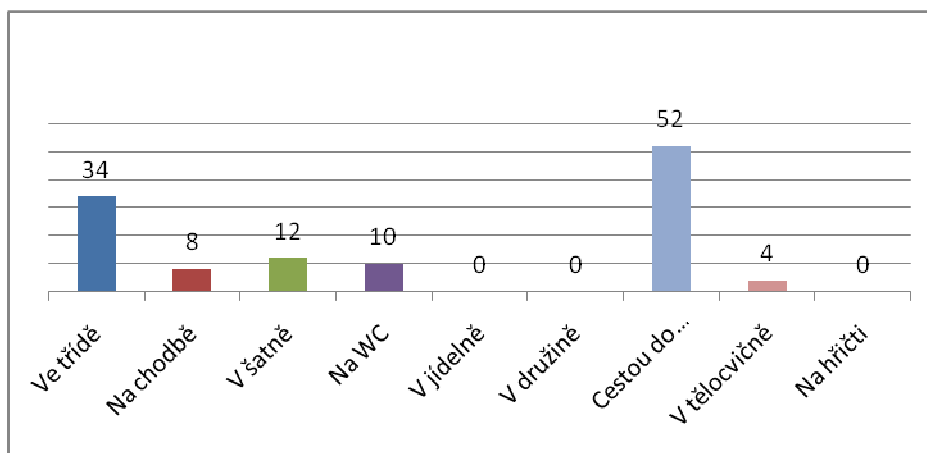
Hypotéza č. 10 - Z grafu vyplývá, jak často jsou žáci napadáni, ať šikanováni nebo rasově diskriminováni, je to opět velmi alarmující zjištění a nemůžeme před tím zavírat oči, musíme si více všimnout chování žáků, vyjadřování, vzájemného kontaktu verbálního i neverbálního.

11.

Kde se to děje?

Ve třídě	34 - 28,3%
Na chodbě	8 - 6,7%
V šatně	12 - 10%
Na WC	10 - 8,3%
V jídelně	0
V družině	0
Cestou do školy nebo ze školy	52 - 43,3%
V tělocvičně	4 - 3,4%
Na hřišti	0

Graf č.11

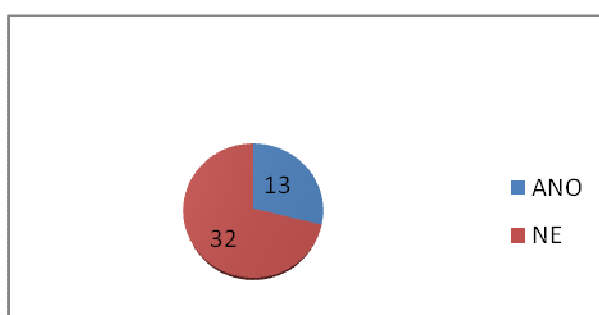

Hypotéza č. 11 - Nejvíce napadení je cestou do nebo ze školy, poté ve třídě a na chodbách. Domnívám se, že, tyto prostory nejvíce skýtají příležitosti ohrožovat druhého a potvrdila se hypotéza a), musíme více dbát na kontrolu a dozor ve třídách na chodbách a v ostatních prostorách školy, aby k těmto konfliktům nedocházelo, nebo je minimalizovat.

12.

Řekl/a jsi o tom někomu?

Graf č. 12

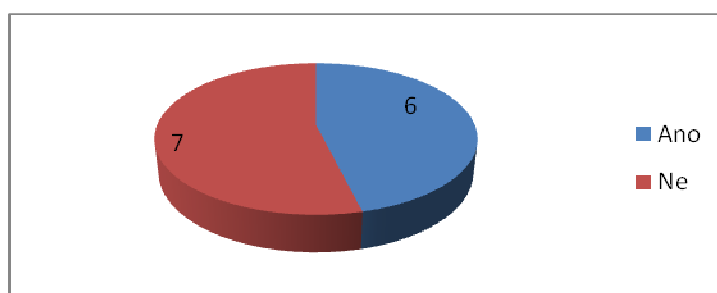
Ano	13 – 28,9%
Ne	32 – 71,1%

Hypotéza č. 12 - Z celkového počtu odpovědí je zřetelné, že jenom jedna třetina se svěřila někomu druhému, vyplývá tedy, že žáci nemají moc velkou důvěru ani v pedagoga ani k jinému. Na tuto otázku neodpovědělo 75 žáků což je 62,5% z celkového počtu respondentů. Nepotvrdila se mi hypotéza d).

13. Pomohl ti ten, komu jsi to řekl/a?

ANO	6 – 46,1%
NE	7 – 53,9%

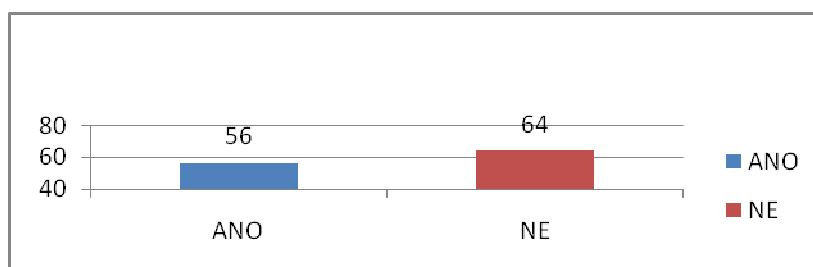
Graf č. 13

Hypotéza č. 13 - Je evidentní, jak hodně dokážeme být lhostejní k tomu druhému. Potvrdilo se mi, co jsem si myslela, v dnešní době se spíše každý stará sám o sebe a je lhostejný k utrpení toho druhého, velmi mnoho respondentů neodpovědělo na tuto otázku 107 (89,5%), myslím si, že to je další důkaz toho, jak málo mají žáci důvěru k lidem kolem sebe.

14. Myslíš si, že je dobrý nápad požádat o pomoc učitele?

Graf č. 14

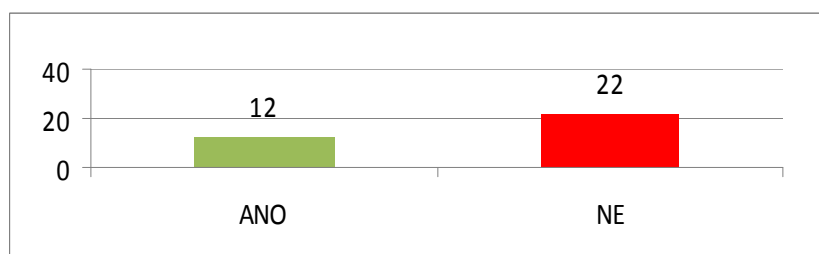

ANO	56 – 46,7%
NE	64 – 53,3%

Hypotéza č. 14 - Z celkového počtu respondentů je patrné, jakou mají žáci důvěru k učitelům. Domnívala jsem se, že žáci budou mít více důvěry k pedagogům, nepotvrdila se mi zcela hypotéza d) Proč tomu tak je, proč jsme ke svým žákům nepřístupní, nedokážeme jim naslouchat? Žák v nás musí především vidět partnera a člověka, který dokáže vyslechnout a pochopit jaký problém ho trápí, ale ne mu vnučovat svůj názor.

15. Byl potrestán ten, kdo ti ubližoval?

Graf č. 15

ANO	12 – 35,3%
NE	22 – 64,7%

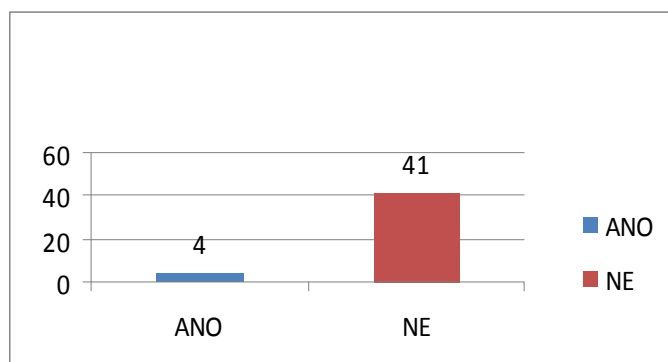
Hypotéza č. 15 - Šetřením se prokázalo, pokud se nějaká šikana v jakémkoli rozsahu projeví a žák se svěří, tak se řeší a agresor je potrestán. Potvrdilo se mi, pokud se žák svěří, s problémem ubližování, je velmi pozitivní, že se to řeší a viník je potrestán a v tomto případě se potvrzuje hypotéza d).

16. ubližuje, rodičům?

Řekl/a jsi o tom, že ti někdo

ANO	4 – 8,9%
NE	41- 91,1%

Graf č. 16

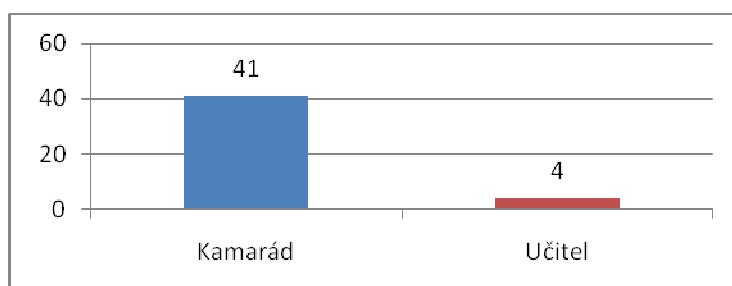

Hypotéza č. 16 - z grafu vyplývá, jakou důvěru mají žáci ke svým rodičům. Z šetření vyšlo, že žáci se nesvěřují svým rodičům, nebo velmi málo. Proč nechtějí říct co se děje mají strach je jím vyhrožováno nebo se stydí pro neschopnost si vyřídit své věci sami?

**17.
pomohl?**

Kdo si myslíš, že by ti nejvíce

Graf č. 17

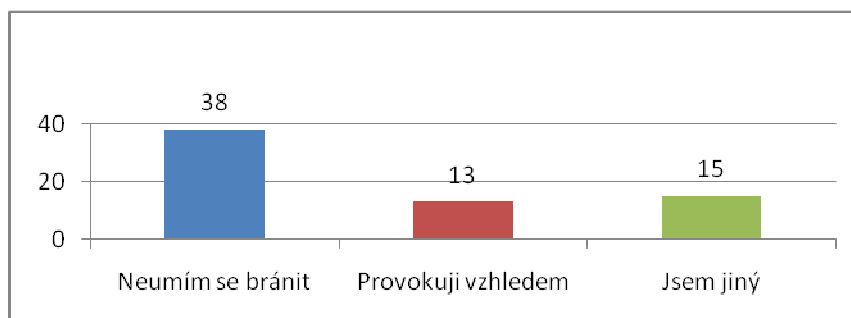
Kamarád	41 – 91,1%
Učitel	4 – 8,9%

Hypotéza č. 17 - z odpovědí je evidentní, že žáci mají blíž ke svým kamarádům při takových problémech, než k učiteli potvrdila se hypotéza d) Potvrdilo se mi, co jsem si myslela, najít cestu k žákovi nebo žák k učiteli není jednoduché a žák dává přednost kamarádovi.

18. To, že ti někdo ubližuje, není správné, a jistě myslíš na to, proč tohle trápení máš zrovna ty. Řekli ti, proč ti ubližují? Nebo co si myslíš, že je k tomu vede, aby ti ubližovali?

Neumím se bránit	38 – 57,6%
Provokuji vzhledem	13 – 19,7%
Jsem jiný/á	15 – 22,7%

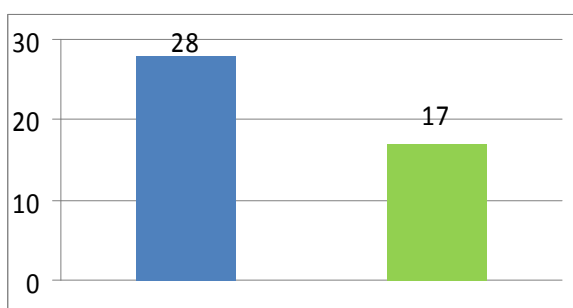
Graf č. 18

Hypotéza č. 18 - největší problém, jak dávají šanci agresorům je, že se neumí bránit. Potvrdilo se mi, to co jsem předpokládala velkou chybou je, že dávají (oběti) prostor agresorovi k opakovaným útokům, nebrání se, nesvěří se a dál snáší ústrky a jiné útoky. Mají strach z agresora, že pokud promluví, bude to ještě horší a nikdo jim nepomůže.

19. Jak si myslíš, že by měl být potrestán někdo, kdo ubližuje jinému?

Graf č. 19

Vyloučení - 28

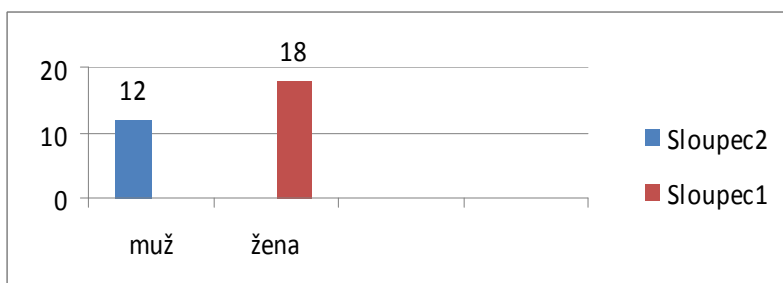
Podmínečné vyloučení - 17

Vyloučení	28 - 62,2%
Podmínečné vyloučení	17 - 37,8%

Hypotéza č. 19 - převahu, má, více radikálnější řešení. Potvrdilo se mi, že žáci chtějí, aby byl potrestán ten, kdo ubližuje, přísněji, aby se cítili bezpečně ve škole.

20. Ten kdo ti ublížil nebo ubližuje (agresor) je mužského nebo ženského pohlaví?

Graf č. 20

Muž	12-40%
Žena	18-60%

Hypotéza č. 20 - Je neuvěřitelné, co se nám ukázalo z odpovědí respondentů, nepředpokládala jsem, že dívky jsou daleko agresivnější než chlapci, ale šetřením se nepotvrdila hypotéza c) Nevím jak je možné, že dívky jsou takové, co je k tomu vede je to snad závist, že ta „oběť“ je hezčí, chytřejší, všechno jí jde lehce, je bohatá nebo podobné aspekty, nebo jinak se liší, barva pleti je míň šikovní apod.?

7.1. Rozhovor s učiteli praktických a odborných předmětů

Oslovila jsem na Středním odborném učilišti deset učitelů praktických a odborných předmětů a výchovnou poradkyni. Téma rozhovoru bylo šikanování a rasová diskriminace na našem učilišti.

Otázka č. 1

- Setkali jste se s nějakou formou šikany nebo rasové diskriminace na naší škole?

Otázka č. 2

- Svěřil se vám žák, nebo jste toho byli svědkem osobně?

Otázka č. 3

- Agresor nebo agresoři byli chlapci nebo dívky?

Odpovídalo 10 učitelů:

1. Odpovědi na první otázku:	šikana	ano	8
		ne	2
	ras. disk.	ano	4
		ne	6
2. Odpovědi na druhou otázku:		žák	2
		byl jsi svědkem	4
		ne	4
3. Odpovědi na třetí otázku:		dívka/y	4
		Chlapec/i	2

Všichni dotázaní mi potvrdili, že se s určitou formou šikany setkali, ale stačilo jen napomenutí, pohovor, domluva, maximálně důtka třídního učitele, nemuseli nikdy zasahovat přísněji až na jeden případ, který popisuji v další části této práce. Je však pravdou, že mnohdy nelze rozeznat, zda již jde o šikanu nebo jen poštuchování nebo vyřizování si určitých rozdílných názorů. Dalším názorem od učitelů je ten, že dívky jsou daleko hrubější, zákeřnější, více pomlouvají, dokážou velmi znepríjemňovat

atmosféru, pokud se jim někdo znelíbí. Je patrná nenávist nebo závist mezi mládeží, ale bohudík není to zase až tak velké procento.

7.2. Kausalita – rozhovor s výchovnou poradkyní

Rozhovor s výchovnou poradkyní mi odkryl jeden velmi vážný případ, který se stal na našem učilišti.

V tomto případě bylo zainteresováno několik osob, čtyři agresori, jedna oběť, a dva nezávislí chlapci, kteří v tomto případě figurovali jako příčina. Agresori v tomto případě byla děvčata a oběť byla také dívka. Všechny dívky byly z prvního ročníku oboru kuchařka servírka. Příklad se odkrýval velmi zdlouhavě a opatrně. Oběť byla dívka ze stejné třídy, jako agresorky. Důvod proč byla oběť středem negativního zájmu, byl jednoduchý: velmi pěkná dívka, blondýnka, chytrá, s nemalým zájmem opačného pohlaví. To byla také hlavní příčina zvyšující se agresivity od agresorů. Z počátku byl posměch, ponižování, strkání, zesměšňování a další ústrky. U oběti byla obrana velmi slabá nebo spíš žádná a proto ještě více dávala šanci agresorům k ubližování. Oběť si všechny tyto problémy, které každým dnem narůstaly, nechávala pro sebe, nesvěřila se nikomu co ji tíží a trápí, myslela si, že je to jen přechodné a vše se časem uklidní. Z počátku nacházela svoje osobní věci poničené, ale to nebylo všechno, přidalo se fyzické napadání jako např. facky, tahání, strkání.

Těchto různých ústrků si samozřejmě začali všimnout i ostatní studenti, ale nezabránili dalším ústrkům dalším výpadům proti oběti od agresorů. Největší zlom přišel ve chvíli, kdy jedna z agresorek viděla v oběti příčinu rozchodu se svým chlapcem. Ten byl viděn, jak se s obětí baví. Začalo ještě větší ponižování, fyzické napadání a dokonce v budově školy strčení ze schodů, naštěstí ji zachytil jeden student a tak nedošlo k vážnému úrazu. Ani tehdy ovšem nikdo nic neřekl a dál všichni zavírali oči. Dívka snášela již evidentní šikanování a začala mít zdravotní problémy. Má totiž vrozenou srdeční vadu a nesmí se velmi rozrušovat. Oběť dojížděla vlakem do svého bydliště, ovšem bohužel také agresorky jezdily stejným vlakem na stejnou stranu.

K největšímu ohrožení již na zdraví dívky došlo právě při cestě vlakem ze školy domů. Agresorky záměrně vyhodily oběť z vlaku v jiné stanici, než měla vystupovat. Mohlo dojít k velkému úrazu, naštěstí se dívce fyzicky nic nestalo, ale psychicky na tom nebyla dobře. Měla šok, srdeční potíže a nevolnost. Dívka po příchodu domů, jevila známky nevolnosti a další příznaky, které ihned poznala babička oběti. Po rozmluvě s babičkou, co se vlastně stalo, se dalo vše do pohybu. Začalo vyšetřování, ale velmi pomalu, opatrně se mapovalo kdo za tím je, kdo co viděl, nebo slyšel. Okolo agresorů se pomalu utahovala smyčka. Výchovná poradkyně vše pečlivě zaznamenávala a s velkým profesionálním přístupem zjišťovala jednotlivá fakta. Agresorky si vůbec poté co byly odhaleny, nechtěly připustit, že by docházelo z jejich strany k šikaně nebo k ohrožení zdraví a života. Vyšetřování a usvědčení

tohoto případu trvalo dva měsíce. Agresorky byly potrestány sníženou známkou s chování o dva stupně a podmíněčným vyloučením. Je pozitivní, že si vzaly ponaučení a již oběť nikdy nešikanovaly.

8. DISKUSE

Své hypotézy jsem si ověřovala u žáků Středního odborného učiliště Společného stravování Poděbrady (u 120 respondentů). Žáci byli ze třetích ročníků oborů kuchař, číšník a kuchař a číšník. Věková hranice všech respondentů byla 17-18 let.

První hypotéza a): předpokládám, že na našem SOU Společného stravování Poděbrady, se šikana nevyskytuje. Této hypotézy se týkaly otázek v dotazníku č. **6, 7, 9, 10, 11:**

Na otázku č. 6 odpovědělo celkem 120 žáků/100%

Ano 75 žáků/62,5%, Ne 45 žáků/37,5%

Šetřením se hypotéza **nepotvrdila**, prokázalo se, že šikana na naší škole je!

- Na otázku č. 7 odpovědělo celkem 120 žáků/100%

Ano 31 žáků/25,8%, Ne 89 žáků/74,2%

Výsledkem se opět prokázalo, že se šikana na naší škole vyskytuje, potvrdilo to 25,8% žáků, hypotéza se tedy **nepotvrdila**.

- Na otázku č. 9 odpovědělo celkem 103 žáků/85,8%, neodpovědělo 17 žáků/14,2%

Posměch 11 žáků/10,7%, pomluvy 45 žáků/43,7%, ponižování 23 žáků/22,3%, nadávky 15 žáků/14,6%, fackování 9 žáků/8,7%

Z výzkumu vyplynuly skutečnosti, které hypotézu opět **nepotvrdily**.

- Na otázku č. 10 odpovědělo celkem 104 žáků/86,7%, neodpovědělo 16 žáků/13,3%

Každý den – 2 žáci/1,9%, každý týden – 28 žáků/26,9%, jednou za měsíc 74 žáků/71,2%

Šetřením se prokázalo, jak často je žákům ubližováno a že se šikana vyskytuje i v naší škole tím se hypotéza opět **nepotvrdila**

- Na otázku č. 11 odpovědělo celkem 120 žáků/100%

Ve třídě 34 žáků/28,3%, na chodbě 8 žáků/6,7%, v šatně 12 žáků/10%, na WC 0 žáků, v družině 0 žáků, cestou do nebo ze školy 52 žáků/43,3%, v tělocvičně 4 žáci/3,4%, na hřišti 0 žáků

Šetřením se prokázalo, kde jsou nejvíce obtěžováni žáci a které prostory, nejvíce pro tyto praktiky vyhovují agresorům, tím se mi opět **nepotvrdila** hypotéza a).

Druhá hypotéza b): předpokládám, že se na naší škole rasová nesnášenlivost nevyskytuje. Této hypotézy se týkaly otázky v dotazníku č. **8, 18, 20:**

- Na otázku č. 8 odpovědělo celkem 120 žáků/100%

Ano 24 žáků/20%, Ne 96 žáků/80%

Výsledkem šetření se hypotéza b) **nepotvrdila** ve 20%, v určité míře se rasová nesnášenlivost na škole vyskytuje.

- Na otázku č. 18 odpovědělo celkem 66 žáků/55%, neodpovědělo 54 žáků/45%

Neumím se bránit 38 žáků/57,6%, provokuji vzhledem 13 žáci/19,7%, jsem jiný 15 žáci/22,7%

Výsledkem šetření v těchto odpovědích můžeme také najít skrytou rasovou nesnášenlivost a proto se mi i zde hypotéza b) **nepotvrdila** minimálně 42,4%.

- Na otázku č. 20 odpovědělo celkem 30 žáků/25%, neodpovědělo 90 žáků/75%

Agresor muž 12 žáků/40%, agresor žena 18 žáků/60%

Výsledkem šetření jsou zde prokazatelní agresoři, ale četnost je více zastoupena dívkami a i zde můžeme najít rasovou nesnášenlivost tedy hypotéza b) se **nepotvrdila**.

Třetí hypotéza c): předpokládám, že četnost agresorů je zastoupena více chlapci než dívkami. Této hypotézy se týkala otázka v dotazníku č. **20**:

- Na otázku č. 20 odpovědělo celkem 30 žáků/25%, neodpovědělo 90 žáků/75%

Muž 12 žáků/40%, žena 18 žáků/60%

Z výzkumu se prokázalo, které pohlaví v tomto případě dívky, jsou ve větším počtu agresory, hypotéza c) se mi **nepotvrdila**

Čtvrtá hypotéza d): předpokládám, že žáci mají důvěru v pedagoga. Této hypotézy se týkaly otázky v dotazníku č. **12, 13, 14, 17**:

- Na otázku č. 12 odpovědělo celkem 45 žáků/37,5%, neodpovědělo 75 žáků/62,5%

Ano 13 žáků/28,9%, ne 32 žáků/71,1%

Z výzkumného šetření vyplynulo, že žáci nemají velkou důvěru v pedagoga a hypotéza c) se mi **nepotvrdila**

- Na otázku č. 13 odpovědělo celkem 13 žáků/10,8%, neodpovědělo 107 žáků/89,2%

Ano 6 žáků/46,1%, Ne 7 žáků/53,9%

Z výzkumného šetření se prokázalo opět, že žáci nemají tendenci se ve velké míře svěřovat komukoliv, a vychází také z odpovědí skutečnost, jak jsme lhostejní skoro v 50% k ubližování druhému, snad se řídí žáci rčením „co tě nepálí, nehas“, v tomto případě je to velmi špatné. Hypotéza d) se mi opět **nepotvrdila**

- Na otázku č. 14 odpovědělo celkem 120 žáků/100%

Ano 56 žáků/46,7%, Ne 64 žáků/53,3%

Šetřením jsem zjistila, že žáci uvažují o pomoci ze strany učitele, tak z necelých 50%. Proč učitelé se trochu nepřiblíží ke svým žákům k porozumění a pochopení jejich problémů jejich prosbám? Opět se mi hypotéza d) **nepotvrdila**

- Na otázku č. 17 odpovědělo celkem 45 žáků/37,5%, neodpovědělo 75 žáků/62,5%

Kamarád 41 žáků/91,1%, učitel 4 žáci/8,9%

Šetřením jsem zjistila velmi alarmující skutečnost, že žáci nemají skoro vůbec žádnou důvěru v pedagoga a to je velmi znepokojující. Proč si myslí žáci, že by učitel nezasáhl, nepomohl, mají obavy, že by se stejně nic nevyřešilo a možná by to bylo ještě horší? Zde se mi opět **nepotvrdila** hypotéza d).

8.1. Shrnutí

Ve své práci jsem si položila čtyři hlavní hypotézy, které jsem chtěla prokázat, ale bohužel ani jedna se mi nepotvrdila. Je velmi zarážející, ale již prokazatelné, že se šikana, rasová nesnášenlivost na naší škole vyskytuje. Proč tomu tak je proč, dokáže člověk ublížovat druhému, proč si neuvědomuje kam, až to může dojít ty následky! Nemyslím si, že škola je špatná možná přístup některých učitelů by se měl změnit. Dalšími hypotézami jsem chtěla prokázat důvěru v pedagoga, a pokud se šikana a rasová nesnášenlivost vyskytuje na naší škole, tak četnost agresorů, že je více zastoupena chlapci před dívkami. Opět se mi tyto hypotézy nepotvrdily. Žáci nemají velkou důvěru ani v pedagoga ani velmi ke svým rodičům snad více ke kamarádům, ale ti jim v takovém problému nepomohou.

Měli bychom se zamyslet jako pedagogové nad tímto zjištěním, že není všechno pořádku a nemůžeme před těmito skutečnostmi zavírat oči. Je nutná prevence je nutné hovořit se žáky získat od nich potřebné informace a ujistit je, že ty informace velmi důvěrné zůstanou před ostatními utajeny. Mnohdy žáci nechtějí promluvit jen z toho důvodu, že by vyplynuly skutečnosti velmi osobního charakteru a stydí se za to. Je na nás jak citlivě a taktně budeme jednat, ale jsme přeci pedagogové, měli bychom znát psychologii ne samozřejmě jako odborníci psychologové, ale na určité úrovni jsme schopni to zvládnout.

9. ZÁVĚR

Práce s mladými lidmi vyžaduje u těch, kteří vzdělávají, značnou dávku odpovědnosti vůči sobě, žákům, jejich rodičům, ale i společnosti. Je spíše posláním,

určeným pro ty pedagogické pracovníky, které práce s mládeží baví. Člověka ovlivňují faktory vnější a vnitřní. Vnitřní faktory nemůžeme ovlivnit, ty jsou dědičné a vrozené, ale vnější ano patří sem **prostředí a výchova**. Prostředí začíná v rodině, ta nás velmi ovlivňuje do doby, než přijdeme do školky, základní školy, střední školy a popřípadě vysoké školy. Je velmi důležitý základ, jaký dostaneme v rodině, zda respektujeme určitá pravidla, zda respektujeme povinnosti, a další zásady v našem životě. Škola nemůže být instituce, která toto všechno vyřeší za rodiče, není všemohoucí, což si někdy myslí rodiče. Na SOU přichází žáci v patnácti letech, je to věk kdy už by měl mít mladý člověk zakódované slušné chování, dodržování společenských norem, aktivně přijímat vlivy z venku filtrovat co je správné a co není. Nemyslím, že by dnešní mladí lidé byli horší nebo lepší, vždycky jsou v každé generaci dobří a špatní lidé. Ovšem je na starších zkušenějších a tím víc na učitelích směřovat je tím správným směrem.

Ve své bakalářské práci se zabývám rozpoznáním šikany a rasové nesnášenlivosti, její prevence, její řešení nebo odstranění. Kdo jsou vlastně protagonisté šikany a rasové nesnášenlivosti? Co vede člověka k ubližování, pronásledování, týrání, obtěžování druhého? Není to jenom šikana přímá dosti evidentní viditelná, ale ve více případech **nepřímá**, kterou nikdo nevidí nebo nechce vidět.

Můj výzkum probíhal na Středním odborném učilišti společného stravování v Poděbradech. Metodika mé práce spočívala v použití metod dotazníku a rozhovoru s učiteli praktického a teoretického vyučování a s výchovnou poradkyní. Mé otázky které jsem použila v dotazníku a v rozhovoru vycházely ze základních čtyř vyslovených hypotéz. Ani jedna hypotéza se mi nepotvrdila, výzkumným šetřením vyšly najevo skutečnosti dosti překvapující a znepokojující. Šikana a rasová nesnášenlivost na naší škole je a každý den nebo týden se děje.

Jak je možné, že se *agresor* dokáže, tak dlouho přetvařovat je to kolikrát sympatický manipulátor a může být i usměvavý, přívětivý, veselý a dokonce pozorný k ostatním. Potom je velmi těžké přijít na to, že je to všechno trochu jinak. Sociologové, kteří studují tento problém, zjistili, že úplně neznámí lidé z nás dokážou vymámit souhlas za několik minut pouze proto, že se nám zdají sympatičtí. Je však na nás, abychom my přišli na pomoc těm, kteří to potřebují.

Netvrdím, že střední škola, ve které učím, je špatná. Vadí mi však přístup některých kolegů učitelů s naprosto jiným vztahem k žákům. Žáci pro učitele nejsou partnery, někteří v nich vidí jen „materiál, kus, přítěž apod.“. Proč nedokáže pedagog být blíž ke svým žákům, proč jim nedokážeme více naslouchat, je to tak těžké? Bereme to jako přítěž dalších problémů? Možná nám naznačují, že se něco děje, ale my to nevidíme, nebo nechceme vidět. Právě toto mi nepotvrzuje další položená hypotéza, kde předpokládám, že žáci mají k pedagogovi důvěru. Šetřením

se mi prokázalo, že se spíš svěří kamarádovi potom v malé míře rodičům a pedagogovi jenom malé procento. Opět si pokládám otázku jak je toto možné proč nám žáci tak málo věří? Je to snad špatná zkušenost nebo nevěří ve schopnosti pedagoga vyřešit zdárně jejich případ?

Na SOU Poděbrady učím již devátý rok praktický výcvik. Za celou praxi jsem neměla závažný případ šikany nebo rasové nesnášenlivosti. Dokonce mohu tvrdit, že se mi žáci svěří i s velmi osobními záležitostmi. Nemyslím si tedy, že by neměli ke mně důvěru. Jsem přesvědčena, pokud k žákům dokážeme být spravedliví a přímí a naproti tomu pokud žáky pokáráme oprávněně, oni přijmou kritiku, ovšem zcela jiná situace nastane, pokud musíme mít za každou cenu pravdu, nebo je shazujeme, ponižujeme, potom nemůžeme čekat důvěru. Je velmi důležité, také umět žákovi naslouchat a poznat ho víc než jen jako žáka. Pokud chce nám to sdělit tak ho vyslechnout a potom si víc rozumíme a žáci nemají důvod nás podvádět.

I když v mém výzkumu vyšly výsledky poměrně alarmující jsem přesvědčená, že žáci nejsou tak špatní. Myslím, že bychom měli více porozumět žákům a potom, by k těmto výsledkům nedocházelo.

10. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Kolář, M.: Bolest šikanování, Portál, Praha, 2001.

Kolář, M.: Skrytý svět šikanování ve školách. Portál, Praha 1997, 2000.

Kolář, M.: Poplachový plán při výbuchu brutální šikany. Bezpečnostní teorie a praxe (sborník Policejní akademie ČR) č. 1/2000, s. 121-132.

Kolář, M.: Můžu si taky kopnout? Školní „lynčování“ vyvolává doposud jenom bezmoc. Most pro lidská práva, ročník IT, září 1999, s. 6-11.

Kolář, M.: Tři praktické pohledy na šikanování. Východisko pro účinnou první pomoc. Sborník k tématu „Prevence šikanování ve školách“. Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, Praha 1998.

Kolář, M.: Skutečná a „hrová“ podoba rasismu u šikanování. Sborník referátů ze semináře s tématem „Rasismus jako sociálně patologický jev“. Praha 1996.

Kolář, M.: Vnitřní stadia šikanování. Znalost přeměny zdravé skupiny v nemocnou jako metodický předpoklad prevence. Mládež a společnost, 1996, č. 2, s. 3-15.

Králová, J.: Šikana (leták). Město Olomouc, Olomouc 1997.

Kushner, H.: Když se zlé věci stávají dobrým lidem. Portál, Praha 1996.

Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence. Portál, Praha 1999.

Fojtíková, Z.: Nebezpečná epidemie. Cyklus o šikaně s dr. Kolářem. Rodina a škola č. 3, 4, 5, 6-7, 8-9, 10, 11, 12/2000.

Fontana, D.: Psychologie ve školní praxi. Portál, Praha 1997.

Nazare-Aga, I.: Nenechte sebou manipulovat. Portál, Praha 1999.

11. Přílohy

Č. 1. Základní informace a identifikační údaje

Střední odborné učiliště společného stravování, Poděbrady, Dr. Beneše 413
290 68 Poděbrady

Střední odborné učiliště v Poděbradech je příspěvkovou organizací, jejímž zřizovatelem je od 1. Července 2001 Středočeský kraj, Zborovská 11, 150 21 Praha 5. Škola sdružuje tři součásti: Střední odborné učiliště s kapacitou 450 žáků, domov mládeže Jitřenka s kapacitou 733 jídel.

Ve školním roce 2007-2008 jsou ve SOU v 16 třídách s celkovým počtem 408 žáků v souladu s rozhodnutím MŠMT o zařazení do sítě škol, předškolních zařízení a školských zařízení čj.28781/01-21 vyučovány učební a studijní obory:

Obory zastoupené na SOU

1.učební obory – tříleté denní studium

KKOV	Název oboru
29-54-H/002	Cukrář/ka - výroba
65-51-H/002	Kuchař/ka-číšník/servírka pro pohostinství
65-52-H/001	Kuchař/ka
65-53-H/001	Číšník/servírka

2.studijní obory-dvouleté nástavbové denní studium

KKOV	Název oboru
65-41-L/504	Společné stravování

Č. 2. Odborný výcvik

Probíhá ve vlastním stravovacím zařízení Labenka v Poděbradech a na dalších smluvních pracovištích v Poděbradech, Kolíně a Nymburce. Na vlastním pracovišti žáci vykonávají odborných výcvik ve dvou kuchyních, cukrářských dílnách, školní jídelně, restauraci pro veřejnost a školní prodejně.

Toto pracoviště je pro vyučované obory vybaveno nejmodernější technikou. Speciální vybavení, jako např. soupravy na fondue, flambovací vozíky, pánve Scampan, cukrářské formy apod. Žáci své praktické zkušenosti a dovednosti uplatňují při přípravách rautů, seminářů a svateb, kde v rámci plnění osnov zajišťují přípravu pokrmů i obsluhu.

Č. 3.

Kde hledat pomoc?

Děti, rodiče i pedagogové se mohou obrátit na specialisty v krizových centrech, pedagogicko-psychologických poradnách, střediscích výchovné péče a speciálně pedagogických centrech. Uvádím zde *kontakty*, které by měly být zveřejněny i ve školách:

Linka bezpečí a Krizové centrum (nadace naše dítě) – bezplatná, 24 hod. denně
Ústavní 95/91, 181 00 Praha 8

800 155 555

Bílí kruh bezpečí (Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti a jejich blízkým)

Duškova 20, 150 00 Praha 5

257 317 100

Občanské sdružení proti šikanování

Podbabská 17, 16 041 Praha 6

<http://sweb.cz/sikana.os>

Amnesty Interantional ČR

Palackého 9, Praha 1

249 446 993

